

***Stanowisko negocjacyjne do Kontraktu Terytorialnego
dla województwa podkarpackiego***

- WSTĘPNY PROJEKT -

Rzeszów, sierpień 2014 r.

Wstęp

Stanowisko Zarządu Województwa Podkarpackiego dotyczące kontraktu terytorialnego dla województwa podkarpackiego na lata 2014 – 2020 zawiera propozycje celów rozwojowych oraz wykaz konkretnych przedsięwzięć istotnych dla rozwoju regionu wraz z ich uzasadnieniem. Wybór celów rozwojowych został dokonany na podstawie analizy potrzeb województwa podkarpackiego i wynika ze „Strategii rozwoju województwa PODKARPACIE 2020”, krajowych dokumentów strategicznych (ŚSRK, KSRR 2010-2020), oraz Umowy Partnerstwa, która określa cele i priorytety rozwojowe Polski do realizacji w latach 2014-2020 przy wykorzystaniu Europejskich Funduszy Strukturalnych i Inwestycyjnych. Cele określone zostały również z uwzględnieniem analizy stanu sytuacji społeczno-gospodarczo województwa, w tym dystansów do średniej krajowej w osiąganiu wskaźników w poszczególnych badanych dziedzinach. Dalszą część Stanowiska opracowano w dużej mierze na podstawie materiału przesłanego przez Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju.

Opis celów i przedsięwzięć priorytetowych w ramach kontraktu terytorialnego

I. Innowacyjna gospodarka regionalna

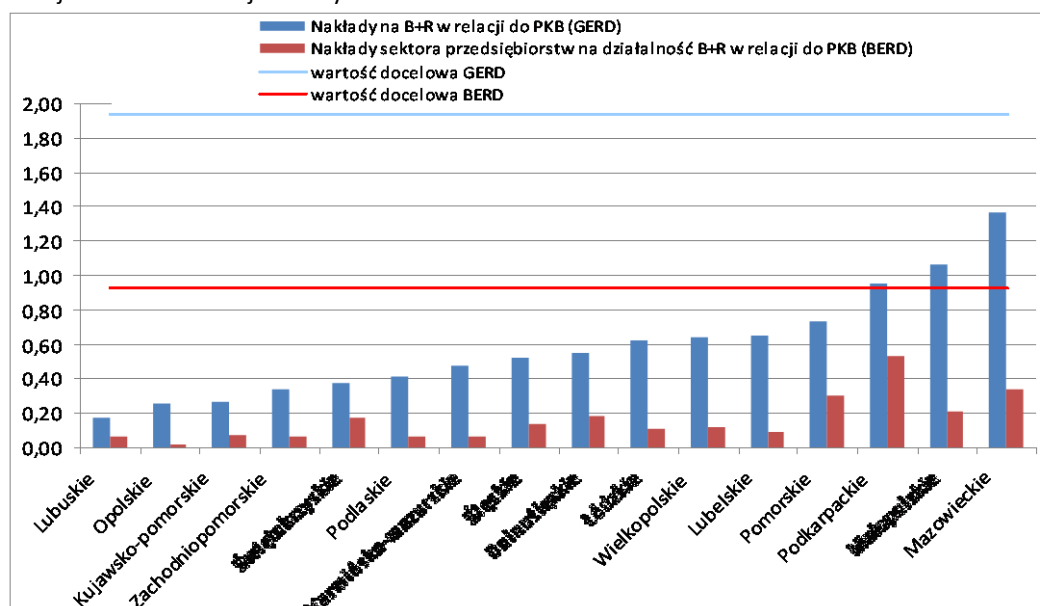
1. Cel rozwojowy

- Poprawa jakości badań oraz wzmocnienie współpracy sektora nauki i gospodarki

2. Uzasadnienie

W porównaniu z innymi regionami znajdującymi się na podobnym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego województwo podkarpackie wyróżnia się dużym udziałem prywatnego finansowania prac badawczo-rozwojowych oraz ich silną koncentracją na naukach technicznych. Liczba jednostek związanych z działalnością B+R plasuje województwo na dziewiątej pozycji w skali kraju, tą samą pozycję zajmuje region pod względem liczby pracowników zatrudnionych w tym sektorze. Na tle nakładów na B+R w relacji do PKB województwo podkarpackie wyraźnie przewyższa średnią krajową i wypada bardzo dobrze także w porównaniu z innymi polskimi regionami, ich wysokość wzrosła od poziomu 0,37 % PKB w 2009 r. i w 2011 wyniosła 0,95 % PKB. Nakłady ponoszone przez przedsiębiorstwa wzrosły przeszło dwukrotnie w omawianych latach z 0,22% PKB w 2009 do 0,56% PKB w 2011 roku.

Biorąc pod uwagę zobowiązania Polski wynikające ze strategii Europa 2020 w odniesieniu do poziomu nakładów na B+R (1,7% PKB w 2020 r.), dystans do pokonania przez województwo podkarpackie w porównaniu z innymi województwami nie jest duży.

W województwie podkarpackim najwięcej środków na badania i rozwój przeznaczają się w dziedziny techniczne i inżynieryjne. Podkarpackie charakteryzuje się także najwyższym procentem w kraju środków przeznaczonych na badania rozwojowe, które mają wysokie przełożenie na innowacyjność przedsiębiorstw i rozwój gospodarczy regionu.

Szczególną rolę w rozwoju województwa podkarpackiego odgrywają badania stosowane prowadzone w laboratoriach uczelni wyższych regionu. Dotyczy to zwłaszcza Politechniki Rzeszowskiej, która dysponuje zespołem laboratoriów badawczych w takich dziedzinach jak lotnictwo, budowa maszyn, technologia tworzyw sztucznych, informatyka i automatyka oraz inne. Uniwersytet Rzeszowski wspiera innowacyjność regionu poprzez badania laboratoryjne z zakresu fizyki, biotechnologii, innowacji i wdrożeń w przemyśle spożywczym, przetwarzania biomasy i odpadów na energię, a wkrótce także mikroelektroniki i nanotechnologii. Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie uruchomiła m.in. laboratoria automatyki i robotyki, inteligentnych systemów informacyjnych oraz hodowli komórek i tkanek.

Niemniej niskie są nakłady na B+R w sektorze nauki, jak również udział pracowników naukowo-badawczych w zatrudnieniu ogółem (0,12%). Niepokojące jest również zjawisko, że liczba doktorantów uczących się w uczelniach technicznych w 2011 roku wyniosła zaledwie 61 osób. W skali kraju plasuje to województwo na odległym 14 miejscu. Dane GUS za 2011 rok wskazują, że w województwie zaledwie 17 studentów w przeliczeniu na 1000 mieszkańców kształci się na kierunkach medycznych lub inżynieryjno-technicznych, co daje dopiero 10 pozycję w kraju.

Wśród inteligentnych specjalizacji województwa wskazać należy: sektor elektromaszynowy, ze szczególnym nastawieniem na lotnictwo; sektor jakości życia szeroko rozumiany jako gospodarka żywnościowa, w tym zwłaszcza żywność ekologiczna, eko-turystyka, turystyka, turystyka medyczna, agroturystyka, sport, rekreacja, leczenie, eko-innowacje, opieka nad osobami starszymi, itd.

Jako Inteligentną specjalizację wspomagającą wskazano Informację i komunikację - Sektor ICT. Został on określony jako obszar horyzontalny o istotnym znaczeniu dla każdej specjalizacji i dziedziny życia w Regionie. Wybór ten ma uzasadnienie w jednoznacznie zdefiniowanych potrzebach społeczeństwa i gospodarki, wynikających z rozwoju cyfrowego. Związany jest także z pobudzaniem popytu na przystępne, dobrej jakości i interoperacyjne usługi. Szczególne znaczenie ma rozwój szerokopasmowego Internetu.

W gospodarce województwa podkarpackiego ważną rolę odgrywa przemysł. Zatrudnionych w branży przemysłowo-budowlanej było w 2013 r. 24% mieszkańców woj. podkarpackiego. Najistotniejszą rolę spełniają branże zaawansowane technologicznie, przede wszystkim związane z klastrem „Dolina Lotnicza”.

Do silnych stron regionu należy również zaliczyć dobre warunki do rozwoju sektora informatyki (kadry, przedsiębiorstwa założone przez pracowników Politechniki Rzeszowskiej, Stowarzyszenie Informatyka Podkarpacka).

W województwie podkarpackim w 2012 r. działało 19 klastrów posiadających swoją siedzibę na terenie województwa, które skupiały 567 członków.

W 2013 r. w województwie podkarpackim, na 1000 ludności przypadało 75 podmiotów podczas, gdy w kraju 106. Średnia liczba mikroprzedsiębiorstw w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców to w woj. podkarpackim 693,18 firm. W przypadku woj. podkarpackiego mamy do czynienia z najmniejszym stopniem nasycenia podmiotami zatrudniającymi nie więcej niż 9 osób – wynik 3263 podmiotów na 100 tys. mieszkańców (wobec średniego wyniku dla całego kraju wynoszącego 4627 mikroprzedsiębiorstw) plasuje Podkarpacie na ostatniej pozycji w rankingu województw.

3. Przedsięwzięcia priorytetowe

- Zwiększenie ilości badań stosowanych na uczelniach wyższych we współpracy z sektorem prywatnym.
- Wzmocnienie współpracy sektora nauki i przedsiębiorczości, w tym wsparcie MŚP oraz ich konsorcjów.
- Rozwój badań podstawowych na uczelniach wyższych w ramach międzynarodowych konsorcjów badawczych.

4. Zasady realizacji przedsięwzięć priorytetowych

Strony kontraktu będą realizować uzgodnione przedsięwzięcia w ramach swoich kompetencji. Uzgodnienia Kontraktu dotyczą:

(1) Badań prowadzonych w jednostkach naukowych:

W obszarze badań realizowane będą projekty ukierunkowane na obszary tematyczne o najwyższym potencjale gospodarczym, zgodne ze strategią inteligentnej specjalizacji województwa podkarpackiego. Mechanizm

wsparcia regionalnych inteligentnych specjalizacji w obszarze prac badawczych w jednostkach naukowych koordynowany będzie na poziomie krajowym.

Zakres wsparcia projektów badawczych będzie ustalony w ramach systemu regionalnych agend badawczych, z udziałem przedstawiciela regionu zainteresowanego tworzeniem agendy dla danego obszaru specjalizacji.

W ramach projektów badawczych wynikających z regionalnych agend badawczych dopuszcza się wsparcie aparatury/urządzeń niezbędnych do realizacji ww. prac.

(2) Infrastruktury B+R nauki:

Wsparcie infrastruktury badawczej jednostek naukowych podlega następującym zasadom:

- a. Warunkiem wsparcia jest zgodność z krajową lub regionalną strategią inteligentnej specjalizacji.
- b. Wsparcie infrastruktury badawczej będzie selektywne i skoncentrowane na kluczowej mapie potrzeb, jaką w tym zakresie stanowi *Polska Mapa Drogowa Infrastruktury Badawczej* (PMDiB). Wskazuje ona infrastrukturę B+R oraz urządzenia i inne narzędzia badawcze, które mają unikalny charakter w skali krajowej oraz są komplementarne do przedsięwzięć realizowanych w skali europejskiej lub międzynarodowej. Wsparcie będzie realizowane na poziomie krajowym.
- c. Wsparcie infrastruktury badawczej z poziomu regionalnego możliwe jest pod następującymi warunkami:
 - I. priorytetowo traktowane będą przedsięwzięcia wynikające z PMDiB, które nie otrzymały wsparcia z poziomu krajowego,
 - II. przedsięwzięcie w zakresie infrastruktury B+R charakteryzuje możliwie wysoki stopień współfinansowania ze źródeł prywatnych,
 - III. nowe przedsięwzięcie w zakresie infrastruktury B+R w jednostkach naukowych może otrzymać wsparcie jedynie, gdy stanowi element dopełniający istniejące zasoby, w tym powstałe w ramach wsparcia udzielonego w ramach perspektywy 2007-2013,
 - IV. przedsięwzięcie w zakresie infrastruktury B+R zostało uzgodnione z ministrem właściwym ds. nauki i szkolnictwa wyższego i ministrem właściwym ds. rozwoju regionalnego w celu uniknięcia powielania inwestycji,
 - V. przedsięwzięcie w zakresie infrastruktury B+R służy realizacji wskazanych w projekcie badań (konieczne jest przedstawienie opisu prac B+R, których realizacji będzie służyła dofinansowywana infrastruktura oraz opisu ich zastosowanie w gospodarce),
 - VI. powstała w wyniku przedsięwzięcia infrastruktura B+R będzie dostępna dla podmiotów/osób spoza jednostki otrzymującej wsparcie,
 - VII. finansowanie infrastruktury TIK w jednostkach naukowych jest możliwe tylko wówczas, gdy infrastruktura ta jest niezbędna do realizacji projektu badawczo-rozwojowego.

Do wsparcia na poziomie krajowym (POIR) będą rekomendowane projekty kluczowe dla krajowych inteligentnych specjalizacji wynikające z PMDiB. Projekty te otrzymają dodatkowe preferencje w przeprowadzanych konkursach POIR.

Na poziom regionalny rekomendowane będą uzgodnione w ramach negocjacji KT projekty kluczowe dla regionalnych inteligentnych specjalizacji. Priorytetowo traktowane będą przedsięwzięcia wynikające z PMDiB. Dla projektów rekomendowanych do RPO będzie zastosowany tryb pozakonkursowy.

5. Projekty rekomendowane do Kontraktu terytorialnego

<i>I. p.</i>	<i>Nazwa projektu</i>	<i>Szacowana wartość w mln zł</i>	<i>Proponowane przez region źródła finansowania</i>	<i>Uwagi</i>
1.	Budowa laboratorium Early Neutron Source (ENS) w celu prowadzenia badań materiałowych przy użyciu źródła neutronowego	1 400	POIR	Projekt do Horyzont 2020 – do ustalenia możliwości wsparcia
2.	Budowa niskoemisyjnych autobusów komunikacji miejskiej i międzynarodowej	37	POIR	program badawczy; zgodnie z mechanizmem regionalnych agend badawczych

3.	Innowacyjne technologie materiałowe oraz systemy konstruowania, wytwarzania i eksploatacji w przemyśle lotniczym i kosmonautyce. 1. Innowacyjne, wysoko zaawansowane technologie materiałowe oraz ich transfer do gospodarki. 2. Nowoczesne systemy konstruowania, wytwarzania i eksploatacji w przemyśle lotniczym i kosmonautyce.	205	POIR	Do uzgodnienia z MNiSW
4.	Rozbudowa infrastruktury badawczo-rozwojowej grupy przedsiębiorstw przemysłu lotniczego regionu Podkarpacia w zakresie: lotniczych silników turbinowych i ich modułów, statków powietrznych (samolotów i śmigłowców) oraz turbinowych silników pomocniczych APU	235,40	POIR	Do uzgodnienia z MNiSW
5.	System informatyczny do automatycznego przeprowadzania badań przesiewowych, pozwalający na wczesne wykrywanie groźnych dla życia chorób wymagających specjalistycznego leczenia (DIAGRES).	40	POIR	Do uzgodnienia z MNiSW
6.	Platforma networkingowa jako narzędzie wspierania innowacyjnej przedsiębiorczości województwa podkarpackiego w skali globalnej	150	POIR	Do uzgodnienia z MNiSW
7.	Kompleksowe badania w obszarze jakości życia.	45,5	POIR	Do uzgodnienia z MNiSW
8.	Zintegrowane badania w obszarze energetyki, technologii informacyjno - komunikacyjnych i mechatronicznych w ramach Regionalnego Centrum Badawczo - Rozwojowego Odnawialnych Źródeł Energii Politechniki Rzeszowskiej	202	POIR	Do uzgodnienia z MNiSW
9.	Innowacyjne Centrum Rozwoju Technologii Medycznych	200	POIR	Do uzgodnienia z MNiSW
10	Rozwój interdyscyplinarnych centrów badawczych jako element naukowej identyfikacji województwa podkarpackiego.	60	POIR	Do uzgodnienia z MNiSW
11.	Centrum Badawczo-Rozwojowe Tradycyjnych i Ekologicznych Produktów Spożywczych	13	RPO WP	Do uzgodnienia z MNiSW
12.	Centrum Transferu Wiedzy i Technologii w zakresie odnawialnych źródeł energii (OZE).	10	RPO WP	Do uzgodnienia z MNiSW
13.	Inteligentne EkoOsiedle 2020 - zintegrowany program badawczo – rozwojowy.	250	POIR	Do uzgodnienia z MNiSW
14.	Zielona wzgórze Podkarpacia.	196,5	POPW	
15.	Cyfrowe Centrum Innowacji i Komercjalizacji Wiedzy Polski Wschodniej	217	POPW	

II. Bezpieczeństwo energetyczne

1. Cel rozwojowy

Zwiększenie bezpieczeństwa energetycznego oraz poprawa bilansu energetycznego województwa

2. Uzasadnienie

Województwo podkarpackie posiada znaczący potencjał większości rodzajów odnawialnych źródeł energii. Występują korzystne warunki do rozwoju energetyki wodnej, solarnej, wykorzystującej biomasę, pochodzącej z przetwarzania odpadów, geotermalnej i wiatrowej. Wykorzystanie odnawialnych źródeł energii w województwie podkarpackim systematycznie rośnie (udział energii odnawialnej w produkcji energii elektrycznej ogółem w regionie wyniósł w 2012 r. 12,9% - 8 lokata w kraju). Zadania związane z wykorzystaniem OZE będą realizowane zgodnie z zapisami **Wojewódzkiego Programu Rozwoju Odnawialnych Źródeł Energii dla Województwa Podkarpackiego**.

Na początku 2012 roku zidentyfikowano 18 funkcjonujących elektrowni wodnych, kilka projektowanych i jedną w trakcie realizacji. Ze względu na zainstalowaną moc, zdecydowana większość to tzw. małe elektrownie wodne o mocy do 5 MW. Do dużych elektrowni wodnych zalicza się Zespół Elektrowni Wodnych Solina – Myczkowce na rzece San (moc 200MW – Solina i 8,2MW – Myczkowce).

Występujące w województwie korzystne warunki naturalne, tj. duże prędkości przepływu wody w rzekach i potokach oraz korzystne wysokości spadku wód, sprzyjają lokalizacji tego typu inwestycji.

Roczne sumy nasłonecznienia w województwie przekraczają 1000 kWh/m², natomiast różnice przestrzenne rocznego nasłonecznienia nie są duże. Pozwala to na stwierdzenie, że całe województwo ma stosunkowo dobre warunki solarne.

Ze wszystkich źródeł biomasy na terenie województwa podkarpackiego w największym stopniu wykorzystywane jest drewno oraz rzepak. Natomiast, niewiele stosuje się innych roślin energetycznych oraz słomy, biogazu wysypiskowego i biogazu z oczyszczalni ścieków. Nie wykorzystuje się siana, biogazu rolniczego i biogazu ze ścieków przemysłowych.

Istnieje szereg niewielkich instalacji współpalających biomasę, odpady roślinne z rolnictwa i leśnictwa, z przemysłu przetwórstwa spożywczego, korka, niezanieczyszczonego drewna, w celu odzyskania zawartej w nich energii cieplnej. Przy 10% udziale wagowym paliwa biomasowego w procesach spalania, sektor ten może stać się kluczowym OZE w województwie podkarpackim.

System elektroenergetyczny województwa podkarpackiego charakteryzuje się dobrą rozbudową i zaspokajają bieżące zapotrzebowanie odbiorców indywidualnych oraz przemysłu na energię. Energia elektryczna dostarczana jest do województwa liniami o napięciu 200 i 400 kV do głównych węzłów energetycznych. Cechą charakterystyczną dla woj. podkarpackiego jest starzejąca się infrastruktura sieciowa. Wobec powyższego, zasadnym wydaje się przeprowadzenie gruntownej analizy stanu technicznego sieci elektroenergetycznej województwa podkarpackiego w celu sporządzenia dokładnych planów modernizacji oraz reelektryfikacji sieci. Szacuje się, że większość odcinków wymagających gruntownego remontu znajduje się na obszarach wiejskich.

3. Przedsięwzięcia priorytetowe

- zwiększenie wykorzystania OZE (budowa nowych jednostek wytwórczych w zakresie posiadanych potencjałów: energetyki wodnej, solarnej, wykorzystującej biomasę i odpady, a także uzupełniająco energetyki wiatrowej);
- upowszechnienie nowoczesnych systemów ciepłowniczych, wykorzystujących dostępne na danym terenie, alternatywne paliwa energetyczne, w tym odpady;
- modernizacja systemów dystrybucyjnych i przesyłowych, z uwzględnieniem możliwości przyłączenia i współpracy z jednostkami wytwórczymi OZE, zwłaszcza dotyczy to obsługi systemu mikrogeneracji rozproszonej.

4. Zasady realizacji przedsięwzięć priorytetowych

Strony kontraktu będą realizować uzgodnione przedsięwzięcia w ramach swoich kompetencji. Uzgodnienia Kontraktu dotyczą :

a) odnawialnych źródeł energii OZE

- Priorytet dla projektów dotyczących wytwarzania energii z OZE, cechujących się wysoką efektywnością kosztową oraz dużym potencjałem dla realizacji przedsięwzięcia rozwojowego wskazanego w KT.
- Wsparcie dotacyjne zastąpione instrumentami finansowymi w przypadku projektów z zakresu produkcji OZE, o ile wynika to z przeprowadzonej oceny ex-ante.
- Stan gotowości projektu do realizacji oraz możliwość uzyskania podłączenia do sieci dystrybucyjnej.

b) systemów dystrybucyjnych i przesyłowych

- Projekty dotyczące sieci elektroenergetycznych, jako niezbędne działanie umożliwiające zwiększenie możliwości przyłączenia jednostek wytwarzających energię ze źródeł odnawialnych –sieci średniego i niskiego napięcia.

- Projekty dotyczące sieci przesyłowych i dystrybucyjnych energii elektrycznej – sieci wysokiego napięcia.

Do wsparcia na poziomie krajowym (POIŚ) będą rekomendowane projekty istotne dla włączenia OZE do Krajowego Systemu Energetycznego realizowane przez operatora systemu przesyłowego lub operatorów systemu dystrybucyjnego. Na poziom krajowy będą również rekomendowane projekty dotyczące budowy rozbudowy lub modernizacji sieci wysokiego napięcia istotne dla zapewnienia ciągłości dostaw energii. Projekty te będą realizowane w trybie pozakonkursowym.

Uzupełniające działania, w zakresie sieci niskiego lub średniego napięcia będą podejmowane na poziomie regionalnym (RPO).

5. Projekty rekomendowane do Kontraktu terytorialnego

<i>I. p.</i>	<i>Nazwa projektu</i>	<i>Szacowana wartość w mln zł.</i>	<i>Proponowane przez region źródła finansowania</i>	<i>Uwagi</i>
1.	Promowanie efektywności energetycznej poprzez budowę i przebudowę linii elektroenergetycznych 110 KV oraz rozwój inteligentnych systemów przesyłu energii elektrycznej na terenie województwa podkarpackiego.	89,61	POIŚ	do konsultacji
2.	Budowa instalacji termicznego przetwarzania z odzyskiem energii (ITOPE).	330	POIŚ	
3.	Zintegrowany system gospodarki odpadowo – energetycznej w Regionie Południowo – Zachodnim Województwa Podkarpackiego.	120	POIŚ	
4.	Poprawa zarządzania gospodarką odpadami i energią w Regionie Południowo – Wschodnim (Zagórz – Ustrzyki Dolne).	50	POIŚ	
5.	Regionalny Zakład Wytwarzania Energii z paliw alternatywnych.	600	POIŚ	

III. Gospodarka niskoemisyjna w miastach

1. Cel rozwojowy

- Zmniejszenie emisyjności generowanej w miastach wojewódzkich oraz obszarach powiązanych z nimi funkcjonalnie

2. Uzasadnienie

W obszarze tym nacisk położony powinien być na działania związane z ograniczeniem emisji z sektorów najbardziej oddziaływujących w miastach. Wiąże się to przede wszystkim ze zmianami struktury i ograniczeniem zużycia energii i paliw głównie w zakresie transportu w miastach, sektorach mieszkalnictwa i przemysłu (usprawnienie procesów technologicznych w przedsiębiorstwach), jak również zwiększeniem

wykorzystania urządzeń i technologii energooszczędnych (podniesienie efektywności wykorzystania energii, zmniejszenia strat w sieciach ciepłowniczych). Modernizacja czy rozbudowa systemu transportu publicznego nie powinna być celem samym w sobie, ale musi być widziana w kontekście zmian w mobilności miejskiej prowadzących do zmniejszenia emisji gazowych oraz innych zanieczyszczeń uciążliwych dla środowiska i mieszkańców aglomeracji.

W bardzo złym stanie na terenie niemalże całego województwa jest także system ciepłowniczych sieci przesyłowych, w większości zdekapitalizowany, generujący duże straty przesyłowe, wymagający gruntownej modernizacji. Nakłady inwestycyjne w tym zakresie znacząco obniżą duże koszty związane ze stratami przesyłowymi ciepła. W perspektywie lat zmniejszeniu uległ wpływ emisji przemysłowej na jakość powietrza w województwie. Natomiast w regionie nadal bardzo znacząca jest skala zanieczyszczeń z tzw. emisji niskiej (sektor komunalno-bytowy) oraz z emisji komunikacyjnej. Stwierdzono także, że skala zanieczyszczenia powietrza zauważalnie zwiększa się w tzw. okresach grzewczych.

W porównaniu z podobnymi pod względem liczby ludności województwami, w podkarpackim sytuacja zanieczyszczenia powietrza gazami jest szczególnie dobra. Jednak, pomimo generalnie zadawalającej jakości powietrza na obszarze województwa, ujawniły się problemy związane z przekroczeniami standardów emisyjnych pyłów PM10 i PM2,5 oraz poziomu docelowego benzo(a)pirenu w pyłe PM10.

Oprócz miasta Rzeszów na terenie województwa przekroczenia norm stwierdzono na stacjach pomiarowych zlokalizowanych na terenach miast z intensywną zabudową mieszkaniowo-usługową i znaczną intensywnością ruchu samochodowego. Stopień zanieczyszczenia powietrza w województwie podkarpackim, w stosunku do innych rejonów Polski jest stosunkowo niski. Głównym problemem są przekroczenia standardów określonych dla pyłów oraz benzo(a)pirenu. Na ich wysokie stężenie oddziałują także transgraniczne przepływy mas zanieczyszczonego powietrza z krajów sąsiednich oraz z sąsiadujących województw. Główne źródła emisji zanieczyszczeń powietrza, tj. przemysł, źródła indywidualne i komunalne, komunikacja, skupiają się przede wszystkim na terenach zurbanizowanych i uprzemysłowionych znajdujących się w regionie.

3. Przedsięwzięcia priorytetowe

- odciążenie infrastruktury miejskiej od nadmiernego indywidualnego ruchu zmotoryzowanego;
- rozwój systemów niskoemisyjnego transportu zbiorowego;
- upowszechnienie kogeneracji oraz rozwoju efektywnych energetycznie systemów ciepłowniczych,
- zwiększenie efektywności energetycznej infrastruktury w miastach.

4. Zasady realizacji przedsięwzięć

Uzgodnienia Kontraktu dotyczą **Rzeszowa i obszarów powiązanych z nim funkcjonalnie oraz innych subregionalnych ośrodków miejskich województwa i ich obszarów funkcjonalnych**. Zgłoszone projekty zostały uzgodnione w ramach prac nad Strategią rzeszowskiego obszaru funkcjonalnego oraz strategiami rozwoju miast subregionalnych i ich obszarów funkcjonalnych.

Projekty zaproponowane na poziom krajowy dotyczą:

- **Zrównoważonej mobilności miejskiej/ekologicznego transportu - główne przedsięwzięcia, jako kompleksowe projekty** obejmujące zakresem rzeczowym różne elementy m.in. budowę, przebudowę infrastruktury transportu publicznego (sieci szynowych, trolejbusowych i autobusowych), zakup, modernizację niskoemisyjnego taboru, budowę instalacji do dystrybucji nośników energii dla niskoemisyjnego taboru, budowę i rozbudowę węzłów przesiadkowych, innowacyjne transportowe systemy informacji i zarządzania ruchem. Zakup taboru lub ITS mogą być realizowane wyłącznie jako element głównego projektu.
- **Sieci ciepłownicze i chłodnicze.**
- **Efektywności energetycznej - modernizacja energetyczna budynków wraz z wymianą wyposażenia tych obiektów na energooszczędne.** Ustalenia dotyczą wyłącznie projektów **kompleksowych**. Zakres rzeczowy projektów obejmuje różne elementy m.in.: ocieplenie obiektu, wymianę okien, drzwi zewnętrznych oraz oświetlenia na energooszczędne, przebudowę systemów grzewczych (wraz z wymianą i podłączeniem do źródła ciepła), systemów wentylacji i klimatyzacji, instalacji OZE w modernizowanych energetycznie budynkach, instalacji systemów chłodzących, w tym również z OZE.
- Modernizacji energetycznej budynków użyteczności publicznej zarządzanych przez PJB i budynków mieszkaniowych wielorodzinnych zarządzanych przez wspólnoty i spółdzielnie mieszkaniowe.

Warunkiem realizacji wszystkich ww. projektów jest plan gospodarki niskoemisyjnej dla obszaru, którego dotyczą.

Na poziomie regionalnym:

- Projekty realizowane w formule ZIT w ramach RPO, innych środków (krajowe, prywatne) wskazane w Strategii ZIT,
- **w zakresie zrównoważonej mobilności miejskiej** projekty uzupełniające do kompleksowych projektów realizowanych z poziomu krajowego. Obejmujące np. wprowadzenie zintegrowanych kart miejskich, udogodnienia dla podróży multimodalnych i mobilności pracowników (m.in. budowa systemu „parkuj i jedź”, parkingi rowerowe), realizacja innowacyjnych transportowych systemów informacji i zarządzania ruchem, ograniczenie i uspokajanie ruchu samochodowego w centrach miast, budowa ścieżek rowerowych dla celów komunikacyjnych
- **w zakresie realizacji strategii niskoemisyjnych także działania adaptacyjne i mitygacyjne:** działania informacyjno-promocyjne dotyczące np. oszczędności energii, oświetlenie, kampanie promujące budownictwo zeroemisyjne, inwestycje w zakresie budownictwa pasywnego
- **W zakresie efektywności energetycznej modernizacja energetyczna budynków wraz z wymianą wyposażenia tych obiektów na energooszczędne.** Ustalenia dotyczą wyłącznie projektów kompleksowych. Instalacja OZE, modernizacja instalacji ciepłej wody i centralnego ogrzewania, zarządzanie energią itp. mogą stanowić wyłącznie element kompleksowego projektu.
- Dotyczy modernizacji energetycznej budynków użyteczności publicznej oraz w sektorze mieszkaniowym, zarządzanych przez JST.
- Inne wynikające ze Strategii ZIT „wojewódzkiego”.

Źródła finansowania:

- Program operacyjny – POIŚ (PI 4.3), POPW (PI 4.5);), tryb wyboru projektów – pozakonkursowy
- Program operacyjny – RPO WP 2014 - 2020, tryb wyboru projektów – właściwy dla danego programu regionalnego, EFRR i EFS tryb konkursowy lub pozakonkursowy.
- Środki własne JST, środki prywatne

5. Projekty rekomendowane do Kontraktu terytorialnego

<i>l. p.</i>	<i>Nazwa projektu</i>	<i>Szacowana wartość w mln zł.</i>	<i>Proponowane przez region źródła finansowania</i>	<i>Uwagi</i>
1.	Niskoemisyjny Transport Publiczny 1. Rozwój systemu transportu publicznego w Rzeszowie 2. Ekologiczny transport publiczny autobusowy	500	POIŚ	
2.	Modernizacja i rozbudowa infrastruktury ciepła systemowego MPEC – Rzeszów Sp. z o.o. – 2014–2020	51,414	POIŚ	
3.	Poprawa efektywności przesyłu energii cieplnej na terenie Gminy Stalowa Wola.	35	POIŚ	
4.	Rozbudowa systemu komunikacji publicznej w Przemysłu.	60	POIŚ	
5.	Budowa elektrociepłowni na biomasę w Przemysłu.	100	POIŚ	

IV. Adaptacja do zmian klimatu

1. Cel rozwojowy

- Zapobieganie negatywnym skutkom powodzi i osuwisk

2. Uzasadnienie

Województwo podkarpackie jest położone na obszarze dorzecza górnej Wisły i jej prawobrzeżnych dopływów. Ciek wodny regionu cechuje znaczna nieregularność przepływów i zmienna prędkość nurtu. Ma to związek z nasilającymi się okresowo warunkami atmosferycznymi doprowadzającymi do tzw. wezbrań i niżówek poziomu wody. Tereny górskie i podgórskie województwa sprzyjają dość częstemu występowaniu powodzi i okresowemu zalewaniu. Główne zagrożenie powodziowe, niosące ryzyko zalania znacznych obszarów występuje w dolinach największych rzek, tj. Wisły, Sanu, Wisłoka i Wisłoki. Lokalnie duże zagrożenie stwarzane jest też przez małe rzeczki i potoki, często o wartkim, górskim charakterze nurtu wodnego. Ryzyko powodzi zwiększają również wpływające na teren województwa z przygranicznych obszarów Ukrainy rzeki: Lubaczówka, Szkło i Wisznia. Niski poziom retencji wód powierzchniowych i gruntowych oraz brak suchych zbiorników i polderów retencyjnych z rezerwą powodziową jest dodatkowym czynnikiem zwiększającym zagrożenie powodziowe. Do tego należałoby dodać zaniedbania istniejącej infrastruktury przeciwpowodziowej oraz możliwe awarie lub zniszczenia dużych urządzeń piętrzących (zapór wodnych w Solinie, Myczkowcach, Besku, Rzeszowie).

Badania Państwowego Instytutu Geologicznego w Warszawie wykazały, że na ok. 14% powierzchni województwa podkarpackiego, nie można wykluczyć takich zdarzeń powodzi. W pierwszej kolejności obejmują one tereny naturalnych podtopień, występujące w dolinach rzek i starorzeczy, na obszarach bagien i mokradeł i ich najbliższym sąsiedztwie, a także niecki i tarasy rzeczne.

Pomimo wsparcia środkami budżetu państwa, a także z realizowanych programów operacyjnych UE, potrzeby w zakresie przeciwdziałania powodziom są nadal bardzo duże. Obejmują one nie tylko budowę nowych zabezpieczeń, ale także konserwację istniejących. Dotyczy to zwłaszcza stanu wałów przeciwpowodziowych, z których większość wymaga modernizacji.

Kolejnym najczęściej występującym zagrożeniem na terenie województwa podkarpackiego jest osuwanie się mas ziemi. Ponad 95% wszystkich osuwisk w Polsce na miejsce na obszarze 6% powierzchni kraju, jaki stanowią polskie Karpaty. Południowa część województwa podkarpackiego, którą pokrywają Pogórze i Góry Karpackie z racji budowy geologicznej należy do terenów o wysokim zagrożeniu zjawiskami ruchów masowych gruntu. Sprzyjają im warunki hydrometeorologiczne oraz ekspansywna działalność człowieka. Inwentaryzacja osuwisk w województwie przeprowadzona została po powodzi w 2001 roku. Wykazała ona 2658 lokalizacji, przy czym część osuwisk miała formę aktywną, a pozostałe były nieczynne. Jednak stan bierności nie wyklucza możliwości ich uaktywnienia w warunkach długotrwałych opadów.

Obszary zagrożenia osuwiskowego znajdują się na terenie 14 powiatów województwa. Największa skala czynnych procesów osuwiskowych obejmuje tereny powiatów: strzyżowskiego, dębickiego, ropczycko-sędziszowskiego, krośnieńskiego, jasielskiego, rzeszowskiego, łańcuckiego, jarosławskiego oraz przemyskiego. Do gmin, w których osuwiska zajmują powyżej 5% ich powierzchni należą: Dębica, Brzyska, Wielopole Skrzyńskie, Wiśniowa, Czudec, Strzyżów, Korczyna, Jasienica Rosielna, Domaradz, Chmielnik, Jawornik Polski, Dynów, Dubiecko, Krzywca, Przemyśl i miasto Przemyśl.

Projekty związane z zapobieganiem negatywnym skutkom osuwisk polegają przede wszystkim na ochronie już zbudowanych obiektów przed szkodami. W szczególności dotyczy to infrastruktury liniowej jak drogi, gazociągi, wodociągi itp. oraz innych obiektów użyteczności publicznej, a także zwartej zabudowy mieszkaniowej.

3. Przedsięwzięcia priorytetowe

- Rozwój systemów zarządzania ryzykiem powodziowym;
- Poprawa stanu infrastruktury przeciwpowodziowej;
- Zapobieganie, przeciwdziałanie i minimalizacja negatywnych skutków osuwisk.

4. Zasady realizacji przedsięwzięć

Strony kontraktu będą realizować uzgodnione przedsięwzięcia w ramach swoich kompetencji. Uzgodnienia Kontraktu na początkowym etapie dotyczą głównie **inwestycji związanych z zabezpieczeniem przeciwpowodziowym**.

Warunki dla przedsięwzięć:

- inwestycje wynikają z planów gospodarowania wodami (PGW) zgodnych z Ramową Dyrektywą Wodną (RDW), do opracowania których posłużą dokumenty przejściowe - Masterplany dla obszarów dorzeczy Wisły i Odry, inwestycje uwzględniają opracowane mapy zagrożeń i mapy ryzyka powodziowego oraz będą spójne z planami zarządzania ryzykiem powodziowym (zgodnie z dyrektywą powodziową). Komisja Europejska zwróciła Polsce uwagę na konieczność podjęcia dodatkowych działań w procesie planowania strategicznego w gospodarowaniu wodami. Wynika to z wątpliwości zgłaszanych w kontekście realizowanych i planowanych przedsięwzięć przeciwpowodziowych, a także ze stwierdzonych przez KE niezgodności polskich planów gospodarowania wodami na obszarach dorzeczy z wymogami Ramowej Dyrektywy Wodnej. Od Polski oczekuje się opracowania przejściowych dokumentów strategicznych (tzw. Masterplanów) dla dorzecza Odry i Wisły, które stanowiłyby uzupełnienie obowiązujących PGW do czasu ich aktualizacji w 2015 roku i zapewniałyby zgodność projektów przeciwpowodziowych z prawodawstwem europejskim i ustawodawstwem krajowym. W związku z tym w dniu 2 lipca 2013 roku przyjęto „Plan działania w zakresie planowania strategicznego w gospodarce wodnej”. Zgodnie z tym dokumentem, z chwilą zatwierdzenia Masterplanów, zakłada się rezygnację zarówno z „Programu dla Odry – 2006”, jak i pozostałych programów ochrony przed powodzią w dorzeczu Wisły.

Do wsparcia na poziomie krajowym (POiŚ) rekomendowane będą projekty mające na celu ochronę obszarów z wyższym niż średnie ryzykiem powodziowym (zgodnie z mapami ryzyka powodziowego) oraz te projekty, które wykraczają poza obszar jednego województwa i w związku z tym wymagają ciągłości realizacji inwestycji. Do współfinansowania z poziomu regionalnego (RPO) rekomendowane będą projekty uzupełniające do realizowanych z poziomu krajowego.

Do wsparcia na poziomie krajowym, rekomendowane będzie zbudowanie systemowego rozwiązania w zakresie sprawnej likwidacji negatywnych skutków osuwisk, wsparcie tworzenia map osuwisk i terenów zagrożonych ruchami masowymi oraz system monitoringu powierzchniowego i wglębnego na wszystkich osuwiskach zlokalizowanych na terenie województwa.

Na poziomie regionalnym podejmowane będą działania w zakresie wzmocnienia infrastruktury technicznej przed zniszczeniami.

5. Projekty rekomendowane do Kontraktu terytorialnego

<i>l. p.</i>	<i>Nazwa projektu</i>	<i>Szacowana wartość w mln zł.</i>	<i>Proponowane przez region źródła finansowania</i>	<i>Uwagi</i>
1.	BEZPIECZNE PODKARPACIE – poprawa bezpieczeństwa w regionie poprzez rozwój systemów koordynacji działań ratowniczych. 1) Budowa bazy ratowniczej Państwowej Straży Pożarnej 2) Wyposażenie Państwowej Straży Pożarnej w specjalistyczny sprzęt i pojazdy ratownicze 3) Budowa Centrum Powiadomienia Ratunkowego - Węzeł Teleinformatyczny ze Zintegrowanym Stanowiskiem Kierowania i Zarządzania Kryzysowego w Rzeszowie	79,5	POiŚ	
2.	Poprawa ochrony przeciwpowodziowej w zlewni rzeki Wisłoki na obszarze powiatu mieleckiego, ropczycko-sędziszowskiego, dębickiego i jasielskiego. 1) Poprawa ochrony przeciwpowodziowej na obszarze powiatu mieleckiego na terenie gminy Mielec oraz gminy Przecław poprzez budowę obwałowań rzeki Wisłoki i potoku Kiełkowskiego. 2) Poprawa ochrony przeciwpowodziowej na obszarze powiatu dębickiego na terenie gminy Dębica oraz gminy Żyraków poprzez budowę i rozbudowę obwałowań rzeki Wisłoki oraz odcinkową regulację koryta potoku	390,91	POiŚ	

	Zawadka. 3) Poprawa ochrony przeciwpowodziowej na obszarze powiatu ropczycko-sędziszowskiego na terenie gminy Sędziszów Małopolski oraz gminy Ropczyce poprzez budowę suchych zbiorników przeciwpowodziowych. 4) Poprawa ochrony przeciwpowodziowej na obszarze powiatu jasielskiego na terenie gminy Jasło, gminy Skołyższyn oraz gminy Dębowiec.			
3.	Poprawa ochrony przeciwpowodziowej, zlewni rzeki Sanu (wraz z Wisłokiem) na terenie miasta Rzeszów i powiatów: niżańskiego, rzeszowskiego, brzozowskiego. 1) Regulacja rzeki Jeżówka, Rudnia oraz budowa zbiorników retencji wodnej w miejscowości Jeżowe oraz Sibigi 2) Poprawa ochrony przeciwpowodziowej powiatu rzeszowskiego na terenie Gminy Miasto Rzeszów, Gminy Krasne oraz Gminy Boguchwała. 3) Kompleksowa odbudowa koryta rzeki Stobnica	117,82	POIŚ	
4.	Poprawa ochrony przeciwpowodziowej w dolinie rzeki Wisły na terenie miasta Tarnobrzega i powiatów tarnobrzegskiego i stalowowolskiego.	310,51	POIŚ	

V. Walory naturalne, dziedzictwo kulturowe i sport

1. Cel rozwojowy

- Wykorzystanie istniejącego potencjału przyrodniczego i kulturowego województwa

2. Uzasadnienie

Województwo podkarpackie jest obszarem o wysokich walorach przyrodniczych oraz ich dobrym stanie zachowania na tle ogólnej kondycji zasobów przyrodniczych Polski. Obejmuje swoim zasięgiem 4 odrębne krainy fizjograficzne, co powoduje duże zróżnicowanie klimatyczne i sprzyja różnorodności flory i fauny. Biorąc pod uwagę % powierzchni województwa objętego różnymi formami ochrony o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chronionych, wynik regionu 44,7% znacznie przekracza średnią krajową (32,4%). Ochroną w formie parków narodowych (najwyższą formą ochronności) objęty jest 1% powierzchni kraju. W przypadku woj. podkarpackiego są to 2 parki narodowe (wynik bliski średniej krajowej). Różnorodność i bogactwo środowiska przyrodniczego terenów Podkarpacia wiąże się z występowaniem zróżnicowanych krajobrazów, siedlisk, zbiorowisk roślinnych. Dużą zmienność siedlisk jest przyczyną znacznego bogactwa gatunkowego flory, w tym szczególnie gatunków leśnych. Dużą wagę przywiązuje się do ochrony różnorodności biologicznej na terenach nieleśnych, głównie łąkowo-pastwiskowych, będących w zarządzie Lasów Państwowych a także do kształtowania i ochrony krajobrazu.

Lasy, pokrywając 36% powierzchni województwa podkarpackiego (w południowej części województwa dochodząc do 70 a nawet 80%) stanowią jedno z jego najcenniejszych bogactw – tak pod względem przyrodniczym jak również ekonomicznym. To między innymi ekosystemy leśne decydują o wyjątkowej atrakcyjności regionu dla turystyki i rekreacji. W województwie podkarpackim nie jest w pełni wykorzystywany potencjał dotyczący przemysłu czasu wolnego związany z inteligentną specjalizacją województwa: jakość życia (walory turystyczne, środowiskowe), w tym potencjał do aktywnej turystyki lub sportów zimowych.

Podkarpacie należy do najczystszych ekologicznie regionów Polski. Cechą charakterystyczną województwa podkarpackiego są rozległe kompleksy leśne i znaczna powierzchnia obszarów przyrodniczych prawnie chronionych. W 2012 r. lasy zajmowały powierzchnię 674,4 tys. ha, a wskaźnik lesistości był wyraźnie wyższy od krajowego i w województwie podkarpackim wyniósł 37,8% (2 miejsce w kraju). Obszary o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chronionych zajmowały 797,6 tys. ha, co stanowiło 44,7% powierzchni województwa (4 miejsce w kraju);

Teren obecnego województwa podkarpackiego był na przestrzeni wieków regionem pogranicza etnicznego i religijnego. To historycznie uwarunkowane położenie „na pograniczu kultur” miało decydujący wpływ na ukształtowanie zachowanego do dziś dziedzictwa kulturowego. Dlatego od lat wyznacznikiem

województwa podkarpackiego jest jego wielokulturowy charakter mający swoje źródło w historycznym położeniu geopolitycznym. Wymiernym atutem wielokulturowości regionu jest wielość zabytków ruchomych i nieruchomych tutaj zlokalizowanych, w tym 6 obiektów znajdujących się na Liście Światowego Dziedzictwa UNESCO, pomniki kultury w Łańcucie i Leżajsku oraz unikatowa w skali europejskiej drewniana architektura sakralna. Na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat dzięki dużym nakładom finansowym pochodzącym przede wszystkim ze źródeł publicznych część materialnego zasobu kulturowego regionu poddano niezbędnym pracom remontowo-konserwatorskim, zmierzającym do zabezpieczenia obiektów przed dalszą degradacją i zarazem zapoczątkowującym przywrócenie zabytkom regionu dawnej świetności. Systematycznie kładzie się również nacisk na promocję dziedzictwa kulturowego oraz promocję województwa przez pryzmat bogactwa materialnej dokumentacji dziejów.

Życie kulturalne regionu toczy się przede wszystkim wokół i poprzez aktywne zaangażowanie instytucji kultury, które skupione są w głównych ośrodkach miejskich. Na terenie województwa znajdują się również obszary, które ze względu na swoje peryferyjne położenie oraz niekorzystne warunki ekonomiczne mają utrudniony dostęp do oferty kulturalnej, a uczestnictwo ich mieszkańców w życiu kulturalnym i w przedsięwzięciach kultury wysokiej ma charakter incydentalny. Zwiększenie dostępu do dóbr kultury uzależnione jest z jednej strony od poziomu infrastruktury służącej realizacji zadań w dziedzinie kultury, odpowiadającej obowiązującym standardom w tym zakresie, z drugiej zaś od oferty kulturalnej uwzględniającej oczekiwania współczesnych odbiorców i umiejętnego wykorzystania nowoczesnych technologii w docieraniu z nią do wszystkich zainteresowanych.

Na terenie województwa występują obszary, miejsca i obiekty, które z racji skali ruchu turystycznego mają status ogólnopolskich oraz ponadregionalnych atrakcji turystycznych. Charakteryzując atrakcje i środowisko województwa podkarpackiego, które w znacznej mierze określają wybór i wpływają na motywacje potencjalnych gości, wskazuje się w szczególności na atrakcje naturalne, antropogeniczne, kulturowe i społeczne.

Do atrakcji naturalnych regionu należą tereny górskie, występujące w południowej jego części. Wzbogacają one krajobraz oraz zapewniają ekspozycję atrakcyjnych panoram górskich, szczególnie z łąk zwanych połoninami. Tereny te sprzyjają wędrowkom i spacerom górskim oraz innym formom turystyki aktywnej np. rowerowej, narciarskiej czy konnej. Oprócz Bieszczadów, tereny o najwyższej jakości środowiska przyrodniczego obejmują Beskid Niski oraz Roztocze. Wysoka lesistość województwa oraz atrakcyjność przyrodnicza sprzyjają pobytom wypoczynkowym i krajoznawczym.

Na Podkarpaciu coraz lepiej rozwija się lecznictwo uzdrowiskowe, w 2012 r. na terenie województwa podkarpackiego usługi lecznictwa uzdrowiskowego świadczyło 20 sanatoriów uzdrowiskowych oraz 4 szpitale uzdrowiskowe. Z usług placówek lecznictwa uzdrowiskowego skorzystało w 2012 r. ponad 60 tys. osób (5 lokata w kraju). Wody mineralne, torfy lecznicze oraz specyficzne cechy mikroklimatu stały się podstawą do prowadzenia lecznictwa uzdrowiskowego w 4 kurortach tj. Iwoniczu-Zdroju, Rymanowie-Zdroju, Polańczyku i Horyńcu-Zdroju. Potencjał dla rozwoju takiego lecznictwa znajduje się w Latoszynie i innych miejscowościach regionu.

Należy również zauważyć, że w regionie dynamicznie rozwija się baza turystyczna w 2012 r. prowadziło działalność 452 turystyczne obiekty noclegowe, stanowiły one 4,8% wszystkich obiektów w Polsce (9 miejsce w kraju). W regionie funkcjonowało 173 obiekty hotelowe (5% wszystkich obiektów hotelowych w Polsce), w tym; 105 hoteli, 4 motele i 11 pensjonatów. Turystyczne obiekty noclegowe w województwie podkarpackim dysponowały łącznie 24,2 tys. miejscami noclegowymi, stanowiąc 3,6% takich miejsc w kraju (10 lokata), z których w 2012 r. skorzystało 730,2 tys. turystów (11 miejsce w kraju). Na uwagę zasługuje także rozbudowana oferta kulturowa, na terenie województwa podkarpackiego działają 43 muzea i oddziały muzealne (8 miejsce w kraju). W 2012 r. muzea i wystawy muzealne zwiedziło ponad milion osób (7 lokata), w tym odsetek młodzieży szkolnej wyniósł ponad 29% (5 lokata). Liczba osób zwiedzających muzea i oddziały muzealne na 10 tys. mieszkańców wyniosła 4743 (6 lokata w kraju).

W województwie podkarpackim aktywność sportowa ludności przedstawia się dosyć dobrze. We wszystkich klubach sportowych, sekcjach i dyscyplinach łącznie odnotowano 7,73 tys. członków, co stawia podkarpackie na dobrej piątej pozycji spośród innych województw.

W 2012 r. w Polsce liczba klubów sportowych wyniosła średnio 0,37 na 1000 mieszkańców. Wskaźnik ten osiągnął najwyższą wartość w województwie podkarpackim, w którym na 1000 mieszkańców jego wartość wyniosła 0,62. Liczba członków klubów sportowych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców, wynosząca 34 osoby,

była najwyższą w kraju (przy średniej krajowej 24). Również najwięcej osób w przeliczeniu na 1000 mieszkańców ćwiczyło w klubach sportowych – 34 osoby na 1000 mieszkańców.

Największą popularnością w województwie podkarpackim, podobnie jak i w kraju, cieszyła się piłka nożna. W 2012 r. w 523 sekcjach (3 miejsce w kraju), ćwiczyło prawie 26 tys. osób (4 miejsce w kraju).

Analizując wybrane rodzaje sportów województwo podkarpackie wyróżnia się zdecydowanie na tle kraju pod względem szachów. Z 231 sekcji szachowych w kraju w podkarpackim funkcjonowało 14,7% (najwięcej w kraju), w których ćwiczyło 1273 osoby (najwięcej w kraju). Województwo podkarpackie wyróżniało się również w skali kraju w liczbie sekcji oraz liczbie ćwiczących karate. Pod względem liczby sekcji w tym sporcie podkarpackie plasowało się na 4 miejscu w kraju.

Według danych z badania „Kultura fizyczna w Polsce”⁵⁴ w 2012 r. wskaźnik uczniów szkół sportowych i mistrzostwa sportowego na 1000 uczniów wynosił 10,6, co jest wynikiem nieco poniżej wartości otrzymanej dla całego kraju (11,8). W województwie podkarpackim przy szkołach funkcjonowało 81 hal sportowych i sal gimnastycznych 1205 (5. wynik w kraju). Infrastruktura sportowa w szkołach województwa podkarpackiego przejawiała znaczne deficyty jeśli chodzi o pływalnie przy szkołach – współczynnik na 100 szkół wynosił w tej kwestii 0,14, co jest najgorszym wynikiem w kraju.

Infrastruktura sportowa w latach 2008-2012 znacznie się rozwinęła dzięki programowi „Moje boisko-Orlik 2012”. W województwie podkarpackim powstało 173 kompleksów sportowych. Najwięcej do użytku oddano tego typu obiektów w województwie wielkopolskim i mazowieckim, podkarpackie zajęło natomiast 8 lokatę. Z kompleksów tych skorzystało na terenie podkarpackiego 800 tys. osób, w czym 170 tys. dorosłych, jednak stopień wykorzystania boisk uniwersalnych - 71% - stawia województwo na dole rankingu (14 miejsce).

3. Przedsięwzięcia priorytetowe

- wzmocnienie istniejących obszarów chronionych dla zachowania różnorodnego dziedzictwa przyrodniczego regionu;
- zabezpieczenie i ochrona obiektów dziedzictwa kulturowego oraz poprawa ekspozycji takich obiektów;
- udostępnianie dorobku instytucji kultury dla szerokiego kręgu odbiorców;
- rozwój turystyki z wykorzystaniem potencjału przyrodniczego i kulturowego regionu;
- rozwój i unowocześnienie bazy sportowej.

4. Zasady realizacji przedsięwzięć

Strony kontraktu będą realizować uzgodnione przedsięwzięcia w ramach swoich kompetencji.

Warunki realizacji przedsięwzięć:

- projekty z zakresu zielonej infrastruktury mają na celu ukierunkowanie ruchu turystycznego na obszarach cennych przyrodniczo;
- projekty z zakresu kultury muszą realizować następujące priorytety rozwojowe: poprawa dostępności do kultury (udostępnienie nowych powierzchni do prowadzenia działalności kulturalnej, jak również budowanie świadomości i edukacja kulturalna); zachowanie dziedzictwa kulturowego (materialnego i niematerialnego) dla przyszłych pokoleń; umożliwienie nowych form uczestnictwa w kulturze; podniesienie atrakcyjności turystycznej kraju lub regionu;
- inwestycje w zakresie kultury mogą być realizowane jako element planu działań mającego na celu wykorzystanie endogenicznych potencjałów danego terytorium lub też w ramach lokalnego planu rewitalizacji - wysokość wsparcia projektów nie będzie przekraczać 2 mln euro kosztów kwalifikowalnych projektu;
- nie będą finansowane projekty dotyczące organizacji imprez o charakterze kulturalnym (wystawy, festiwale, które nie przynoszą efektów w dłuższej perspektywie czasowej), nie będzie budowana od podstaw nowa infrastruktura kulturalna - inwestycje infrastrukturalne jedynie jako niezbędne dostosowanie istniejącego obiektu do nowych funkcji kulturalnych, w tym edukacyjnych;
- rekultywacja terenów zdegradowanych na cele przyrodnicze, umożliwiająca powtórne wykorzystanie terenu np. jako miejskich terenów zielonych.

5. Projekty rekomendowane do Kontraktu terytorialnego

<i>I. p.</i>	<i>Nazwa projektu</i>	<i>Szacowana wartość w mln zł.</i>	<i>Proponowane przez region źródła finansowania</i>	<i>Uwagi</i>
1.	Ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego dawnej Ordynacji łańcuckiej poprzez prace remontowo- konserwatorskie oraz wykreowanie nowych przestrzeni ekspozycyjnych, OR-KA II, III, IV, VII	131	POIŚ	

2.	Polsko-Afrykańskie Centrum Dziedzictwa Kulturowego	40,5	POIŚ	
3.	Eliminowanie barier przyczyniających się do wykluczenia społecznego powiatów Sanockiego, Bieszczadzkiego i Leskiego poprzez budowę Podkarpackiego Centrum Sportów Zimowych	415	Budżet Państwa	
4.	Podkarpackie Centrum Lekkoatletyczne	60	Budżet Państwa	

VI. Transport

1. Cel rozwojowy

- Rozwój infrastruktury łączącej największe ośrodki miejskie oraz wspieranie ich powiązań z europejskim systemem transportowym oraz z ośrodkami subregionalnymi.

2. Uzasadnienie

Przed rokiem 2012 w woj. podkarpackim nie było żadnych dróg szybkiego ruchu. Sytuacja ta uległa zdecydowanej poprawie w latach 2012-2013 wraz z budową drogi ekspresowej S19 i odcinków autostrady A4, która docelowo ma prowadzić do przejścia granicznego na Ukrainę – Korczowa-Krakowiec. Wg danych GDDKiA39, w chwili obecnej długość dróg szybkiego ruchu jest następująca:

- autostrada A4 – 91,3 km;
- droga ekspresowa S19 – 10,9 km (w 2013 r. oddano do użytkowania odcinek Rzeszów Zachód-Świlcza).

Obecna dostępność transportowa stolicy województwa do innych miast wojewódzkich jest daleko niezadowolająca. W układzie wschód – zachód poprawi się ona po wybudowaniu autostrady A4. Istnieje konieczność powiązania autostrady A4 z regionalnym systemem dróg poprzez budowę zjazdów. Pozwoli to na włączenie systemu transportowego regionu do sieci TEN-T.

Jednocześnie, dostępność do centrum i na północ kraju będzie nadal utrudniona ze względu na opóźnienia w budowie planowanej drogi ekspresowej S - 19 i S – 74. Należy przy tym zaznaczyć, że droga ekspresowa S-19 jest elementem międzynarodowego szlaku drogowego „Via Carpatia” wiodącego od Morza Bałtyckiego do Morza Egejskiego oraz Morza Czarnego, łączącego 7 krajów UE - od Litwy po Grecję.

Dostępność do Rzeszowa - stolicy regionu z jego obszarów peryferyjnych jest słaba. Dotyczy to w szczególności Bieszczad (gmina Lutowiska) oraz z krańców północno - wschodnich (powiat lubaczowski). Spośród wybranych miast - biegunów wzrostu w obrębie izochrony 60 minut od Rzeszowa znajduje się Dębica, Jarosław oraz Krosno. W przypadku większości pozostałych miast czas dojazdu zawiera się w przedziale 60 - 90 minut. Najgorsza sytuacja występuje w Przemyślu oraz w Sanoku (ponad 90 minut). Istotnym problemem jest dostępność biegunów wzrostu i miast powiatowych w transporcie publicznym.

Należy również zauważyć, iż odsetek dróg krajowych w województwie podkarpackim w stanie dobrym wynosi ponad 55% i jest poniżej średniej dla całego kraju w tym zakresie (59%)¹. Procentowy udział dróg krajowych w stanie niezadowolającym zbliżony jest do pozostałych województw i wynosi 23,7%, natomiast województwo podkarpackie osiąga jeden z najwyższych udziałów w Polsce dróg krajowych w stanie złym (20,8%). Należy również dodać, iż województwo podkarpackie w 2010 r. miało 9 w Polsce wskaźnik średniego dobowego ruchu pojazdów silnikowych na sieci dróg krajowych, wynoszący 9611 poj./dobę (średnia dla całego kraju: 9888)².

Problemem jest stan bezpieczeństwa na drogach. W kategorii liczby ofiar śmiertelnych na 100 tys. ludności, województwo podkarpackie zajmowało siódmą lokatę z wynikiem 8,64. Natężenie wypadków śmiertelnych na 100 tys. ludności świadczy o intensywności ruchu drogowego, co prowadzi do wniosku, że w podkarpackim potrzeby komunikacyjne są dosyć duże. Wśród powiatów województwa podkarpackiego najbardziej tragiczne

¹ Raport o stanie technicznym sieci dróg krajowych na koniec 2011, GDDKiA, marzec 2012 r.

² Synteza wyników Głównego Pomiaru Ruchu 2010, GDDKiA,

statystyki wskaźnika śmiertelności w wypadkach drogowych w 2012 odnotowane były w powiatach **bieszczadzkim** (17,87), przeworskim (17,64), strzyżowskim (16,06).

Podobnie jak w przypadku sieci drogowej, również w odniesieniu do długości eksploatowanych linii kolejowych województwo podkarpackie, z liniami liczącymi ogółem 1024 km należy do grupy najslabiej rozwiniętych w tym zakresie w kraju (mniej jedynie w czterech województwach), zarówno w przeliczeniu na liczbę mieszkańców (12 miejsce wśród wszystkich województw), jak i wielkość terytorium (11 miejsce). Skutkuje to również jedną z najniższych w Polsce liczbą pasażerów oraz towarów przewiezionych w przewozach kolejowych

Stan techniczny linii kolejowych na terenie województwa podkarpackiego jest niezadowalający z wyjątkiem linii nr 71 Ocice – Rzeszów, na której to linii od 2006 roku przeprowadzono prace rewitalizacyjne. Zaowocowały one podniesieniem prędkości rozkładowej na odcinku od Ocic do Rzeszowa - do 120 km/h. Linia nr 91 Kraków - Medyka usytuowana w ciągu korytarza (E30) obecnie jest modernizowana w celu przystosowania do prędkości 160 km/h na odcinku Kraków – Rzeszów. Na odcinku Rzeszów – Granica Państwa planowana jest rewitalizacja której efektem będzie przywrócenie prędkości konstrukcyjnej 120 km/h. Porównując wyjazdy transportem kolejowym z terenu województwa podkarpackiego z wyjazdami z pozostałych województw (Źródło: Transport: wyniki działalności w 2011 r.: GUS, Warszawa 2012) zauważa się niewielkie wykorzystywanie transportu kolejowego. Wśród wszystkich odprawionych pasażerów wyjeżdżających koleją z województw, pasażerowie z województwa podkarpackiego stanowili zaledwie 1,91%.

3. Przedsięwzięcia priorytetowe

- uzupełnienie sieci dróg szybkiego ruchu w układzie południkowym oraz równoleżnikowym;
- budowa łączników sieci dróg szybkiego ruchu z siecią dróg wojewódzkich/powiatowych i miejskich;
- budowa powiązań miejskiej sieci drogowej z siecią TEN-T;
- budowa obwodnic miejscowości z dużym natężeniem ruchu tranzytowego (w tym zwłaszcza ruchu ciężkiego);
- przebudowa odcinków dróg stanowiących wąskie gardła w dostępności regionów;
- rozbudowa i modernizacja powiązań kolejowych z sąsiednimi województwami;
- poprawa stanu infrastruktury kolejowej umożliwiającej dostęp do lokalnych rynków pracy.

4. Zasady realizacji przedsięwzięć

Strony kontraktu będą realizować uzgodnione przedsięwzięcia w ramach swoich kompetencji. Uzgodnienia Kontraktu dotyczą:

a) dróg krajowych

W wymiarze krajowym, wiodącym dokumentem strategicznym jest „Strategia Rozwoju Transportu do 2020 roku (z perspektywą do 2030 roku)”. Planowane interwencje będą wynikały z Dokumentu Implementacyjnego do Strategii Rozwoju Transportu do 2020r. (z perspektywą do 2030 r.).

Samorząd Województwa proponuje podziału planowanej inwestycji na drodze ekspresowej S19 Rzeszów – granica państwa na trzy etapy:

- 1) *Etap I:* Rzeszów Południe (Kielanówka)–węzeł Babica,
- 2) *Etap II:* Węzeł Babica–Krosno (Miejsce Piastowe),
- 3) *Etap III:* Krosno (Miejsce Piastowe)–Barwinek.

Takie ujęcie planowanej inwestycji, pozwala optymalnie zaplanować harmonogram realizacji przedsięwzięcia, stosownie do realnych potrzeb komunikacyjnych województwa. Stąd też, obecnie kluczowym zadaniem, z punktu widzenia rozwoju Województwa Podkarpackiego, jest budowa przedmiotowej drogi łączącej węzeł Rzeszów Południe z węzłem Babica (*Etap I*), który to odcinek powinien być wykonywany w pierwszej kolejności. Jednocześnie mogą być wykonywane czynności zmierzające do realizacji kolejnych etapów tej inwestycji. Pozwoli to rozpocząć prace budowlane na pierwszym odcinku bez konieczności oczekiwania na zakończenie prac przygotowawczych dla całego przebiegu planowanej inwestycji.

b) dróg wojewódzkich

Inwestycje w drogi wojewódzkie będą realizowane na poziomie wojewódzkim - wybrane odcinki pozwalające na włączenie do systemu dróg krajowych lub sieci TEN-T, wypełniające luki w sieci dróg pomiędzy ośrodkami wojewódzkimi, miastami nie będącymi stolicami województw (regionalnymi i subregionalnymi), zgodnie z przeprowadzoną diagnozą, wskazującą na problem dostępności transportowej tych miast, pełniących ważne funkcje w lokalnych rynkach pracy.

c) dróg lokalnych

- Inwestycji w drogi lokalne (gminne i powiatowe) ze środków EFRR są możliwe jedynie wówczas, gdy:

- przyczynią się do fizycznej, gospodarczej i społecznej rewitalizacji i regeneracji obszarów miejskich lub miejskich obszarów funkcjonalnych (w ramach CT9, jako element lokalnego planu rewitalizacji), lub
- są związane ze zrównoważoną mobilnością miejską (w ramach CT 4, jako element planu mobilności miejskiej, planu niskoemisyjnego czy strategii ZIT), lub
- gdy zapewnią konieczne bezpośrednie połączenia z siecią TEN-T, przejściami granicznymi, portami lotniczymi, morskimi, terminalami towarowymi, centrami lub platformami logistycznymi (w ramach CT 7).

Inwestycje w drogi lokalne stanowią nie więcej niż 15% alokacji RPO przeznaczonej na transport drogowy. W ramach inwestycji w zakresie rewitalizacji i mobilności miejskiej wydatki na drogi lokalne stanowią mniejszość wydatków.

- Inwestycji w drogi lokalne w ramach PROW - preferencje dla dróg dojazdowych do miejscowości istotnych ze względu na lokalizację ważnych obiektów i instytucji, poprawiających dojazd dla większej liczby mieszkańców; jak również preferencje dla gmin o niskim poziomie podatkowym oraz o wysokim wskaźniku bezrobocia.

d) połączeń kolejowych

- inwestycji w sieci TEN-T przede wszystkim związane z podwyższaniem standardów, do tych zgodnych z wymogami sieci TEN-T (prace o charakterze modernizacyjnym i rehabilitacyjnym, budowa nowych linii);
- inwestycje poza siecią TEN-T dotyczące rewitalizacji tylko jako działania kompleksowe, skutkujące długotrwałą poprawą stanu technicznego oraz dostosowujące infrastrukturę do potrzeb rynku przewoźników oraz pasażerów;
- inwestycje nie będą obejmowały prac remontowych, nie będą dotyczyły bieżącego utrzymania infrastruktury.

Do wsparcia na poziomie krajowym (POIS) będą rekomendowane inwestycje wynikające z DI. Projekty te będą realizowane w trybie pozakonkursowym (w zakresie dostępnych środków finansowych). Projekty z DI, na które nie będzie zagwarantowanych środków finansowych stają się listą rezerwową. Wskazane w KT projekty dotyczące inwestycji wyprowadzających ruch z miast, poza DI, dostaną dodatkowe preferencje w konkursach POIS.

Inwestycje na liniach kolejowych o znaczeniu regionalnym będą realizowane z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego 2014 - 2020. Interwencja zostanie skoncentrowana na doprowadzeniu ruchu w kierunku sieci TEN-T i poprawieniu na nich bezpieczeństwa. Z poziomu regionalnego finansowane będą również istotne w skali regionalnego systemu transportu kolejowego inwestycje punktowe przeznaczone do obsługi transportu pasażerskiego i towarowego, w tym zapewniające wzrost efektywności zarządzania przewozami kolejowymi oraz podnoszące standard obsługi klientów korzystających z usług kolejowych.

Beneficjentem kolejowych projektów RPO mogą być PKP PLK SA oraz inni zarządcy. W przypadku PKP PLK w KT zostanie ustalony montaż finansowy przedsięwzięcia dla zapewnienia wkładu krajowego dla projektu.

5. Projekty rekomendowane do Kontraktu terytorialnego.

<i>l. p.</i>	<i>Nazwa projektu</i>	<i>Szacowana wartość w mln zł</i>	<i>Proponowane przez region źródła finansowania</i>	<i>Uwagi</i>
PROJEKTY DROGOWE				
1.	Budowa drogi ekspresowej S19 na odcinku Lublin – Rzeszów.	7 689,30	POIS	brak fiszki – prop. Str. Rządowej - Zadanie na pozycji 12, wpisane w PBDK
2.	Budowa obwodnicy Sanoka w ciągu DK 28.	254,00	POIS	brak fiszki – prop. Str. Rządowej - Zadanie wpisane do Załącznik nr 6 PBDK
3.	Budowa drogi ekspresowej S19 na odcinku Rzeszów – granica państwa.	9 447,30	POIS	brak fiszki – prop. Str. Rządowej -

l. p.	Nazwa projektu	Szacowana wartość w mln zł	Proponowane przez region źródła finansowania	Uwagi
	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Etap I:</i> Rzeszów Południe (Kielanówka) – węzeł Babica, 2. <i>Etap II:</i> Węzeł Babica–Krosno (Miejsce Piastowe), 3. <i>Etap III:</i> Krosno (Miejsce Piastowe)–Barwinek. 			<p>Zadanie na pozycji 30 w DI. Realizacja po roku 2020</p> <p>propozycja etapowania Samorządu Województwa, zgłoszona w ramach konsultacji DI</p>
4.	Budowa drogi ekspresowej S74 na odcinku Kielce – Nisko.	6 536,80	POIŚ	brak fiszki – prop Str. Rządowej zadanie na pozycji 28 w DI. Realizacja po roku 2020
5.	Rozbudowa drogi krajowej nr 28 w tym budowa obwodnicy miasta Sanoka oraz przebudowa odcinka tej drogi w Przemyślu	brak oszacowania	POIŚ	brak fiszki – prop Str. Rządowej zadanie wpisane do PBDK
6.	Budowa obwodnicy południowej Rzeszowa – etap I S19 - Rzeszów Południe (Kielanówka) – DK 19 (ul. Podkarpacka).	144,5	POPW	
7.	Rozbudowa DW Nr 878 Rzeszów – Tyczyn.	65	POPW	
8.	Rozbudowa DW Nr 869 (droga lotniskowa) Etap I, II, III	45	POPW	
9.	Rozbudowa i budowa DW Nr 988 Babica – Strzyżów – Warzyce na odcinku Babica – Zaborów + obwodnica Czudca.	70	POPW	
10.	Budowa obwodnicy północnej miasta Rzeszowa od ul. Załęskiej do ul. Krakowskiej (DK4) Etap II i III	110	POPW	
11.	Przebudowa drogi (była DK19) na odcinku od granicy miasta Rzeszowa do DW Nr 869 (droga lotniskowa)	7,5	POPW	
12.	Budowa i przebudowa dróg wraz z budową mostu na rzece Wisłok, łączącego gminę miasto Rzeszów z gminą Boguchwała i gminą Lubenia	60	POPW	
13.	Rozbudowa ul. Podkarpackiej na odcinku od ul. 9 Dywizji Piechoty do granic miasta Rzeszowa.	33	POPW	
14.	Budowa obwodnicy południowej Rzeszowa – etap II od DK19 ul. Podkarpacka do DW Nr 878 ul. Sikorskiego	377	POPW	rezerwa POPW

<i>l. p.</i>	<i>Nazwa projektu</i>	<i>Szacowana wartość w mln zł</i>	<i>Proponowane przez region źródła finansowania</i>	<i>Uwagi</i>
15.	Rozbudowa DW Nr 875 Mielec – Kolbuszowa – Leżajsk na odcinku Kolbuszowa – Sokołów Małopolski	200	POPW / RPO	rezerwa POPW
16.	Łącznik A4 z DK 4 w miejscowości Łańcut w ciągu DW Nr 877	70	POPW / POIIS	rezerwa POPW
17.	Połączenie Al. Rejtana z ul. Ciepłowniczą poprzez budowę drogi wraz z rozbudową mostu w ciągu ul. Gen. Maczka	127,5	POPW	rezerwa POPW
18.	Budowa drogi łączącej sieć TEN-T (węzeł Rzeszów - Dworzysko) z terenami inwestycyjnymi (centrum logistyczne) Rzeszów-Dworzysko	45,208	POPW	rezerwa POPW
19.	Budowa łączników węzłów autostrady A4 z drogą krajową Nr 4	400	POIS	
PROJEKTY KOLEJOWE				
20.	Rewitalizacja linii kolejowej nr 25 na odcinku granica województwa – Ocice – Padew Narodowa	90	POPW	
21.	Rewitalizacja linii nr 78 Sandomierz-Grębów	12	POPW	
22.	Rewitalizacja linii kolejowej nr 74 Stalowa Wola - Sobów	100	POPW	
23.	Modernizacja linii kolejowej nr 68 na odcinku Stalowa Wola Rozwadów – granica województwa podkarpackiego	120	POPW	
24.	Aglomeracyjna Kolej Podmiejska wraz z budową linii kolejowej do Portu Lotniczego Rzeszów Jasionka (budowa 5 km nowej linii).	450-500	POIS	
25.	Modernizacja Rzeszowskiego Centrum Komunikacyjnego (modernizacja stacji Rzeszów)	450	POIS/RPO	50%/50%
26.	Rzeszowska Kolejka Miejska	220	POIS	
PROJEKTY PORTU LOTNICZEGO RZESZÓW - JASIONKA				
27.	Rozbudowa infrastruktury Portu Lotniczego "Rzeszów-Jasionka"	124	Budżet Państwa	
28.	Strefa CARGO wraz z zakupem sprzętu i wyposażenia	25	Inwestycje Polskie	

VII. Zatrudnienie, wykluczenie społeczne, ubóstwo

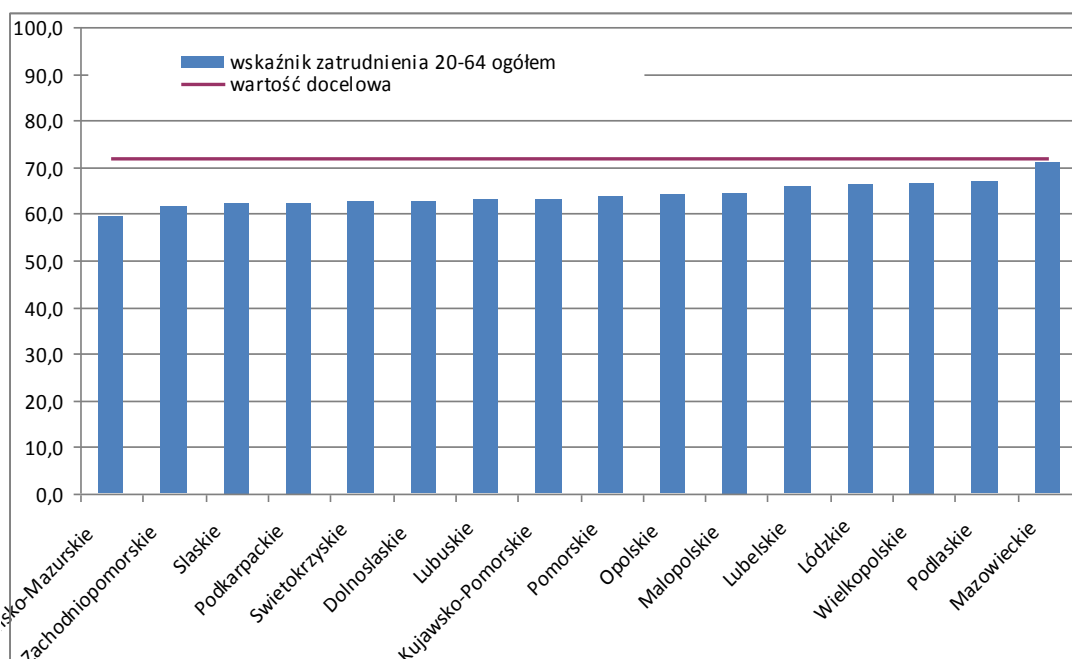
1. Cel rozwojowy

- Zwiększenie poziomu zatrudnienia w województwie oraz zmniejszenie poziomu ubóstwa i wykluczenia społecznego.

2. Uzasadnienie

Według danych BAEL, stopa bezrobocia dla województwa podkarpackiego w 2012 r. wyniosła 13,2% i była najwyższa wśród wszystkich regionów kraju (przy średniej dla Polski: 10,1%). Bezrobocie rejestrowane na koniec roku 2013 wyniosło 16,4%, co podobnie jak rok wcześniej uplasowało Podkarpacie w grupie województw z najwyższym w kraju poziomem bezrobocia rejestrowanego.

Szczególnie niekorzystnym zjawiskiem na podkarpackim rynku pracy jest wydłużający się okres pozostawania osób bezrobotnych bez pracy, o czym świadczy wysoki poziom bezrobocia długookresowego, tj. pozostawania bez pracy powyżej jednego roku (7%). Na uwagę zasługuje także najwyższy w kraju udział osób długotrwale bezrobotnych w ogólnej liczbie bezrobotnych zarejestrowanych (42,8%, przy średniej dla Polski 38,3%). Podejmowane działania powinny koncentrować się zatem na grupach, które z punktu widzenia regionalnych rynków pracy znajdują się w najtrudniejszej sytuacji, tj. osoby długotrwale bezrobotne osoby niepełnosprawne, oraz z innych grup defaworyzowanych.

Biorąc pod zobowiązania Polski wynikające ze strategii Europa 2020 – wskaźnik zatrudnienia na poziomie 71% w 2020 roku, dystans do nadrobienia przez województwo jest znaczny. Poziom zatrudnienia w 2013 r. sięgał 62,4%. Poziom zatrudnienia kobiet (57,2%) był zdecydowanie poniżej poziomu zatrudnienia mężczyzn (68,9%).

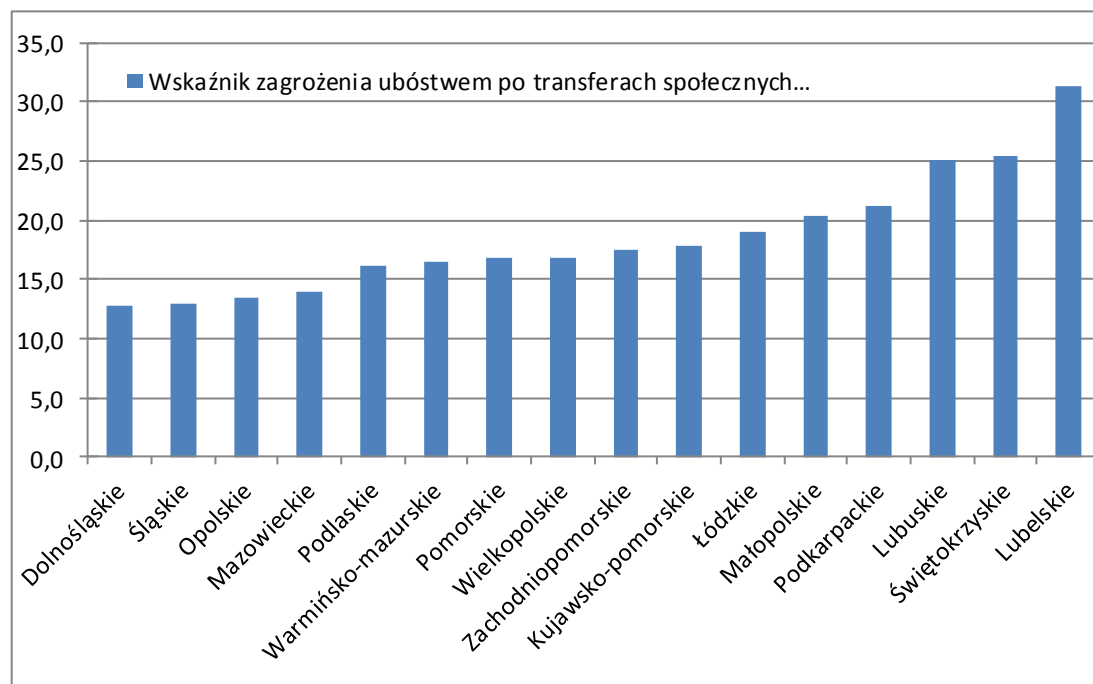
W województwie podkarpackim w 2011 r. wartość wskaźnika zagrożenia ubóstwem (po uwzględnieniu transferów społecznych) sięgnęła 21,3%, wobec średniej dla Polski oscylującej wokół 17,7%. Jest to jeden z wyższych wskaźników w kraju. Dystans do nadrobienia przez województwo, w stosunku do celu dla Polski wynikającego z Europy 2020, nie jest bardzo duży.

Województwo podkarpackie należy do regionów o najwyższym stopniu zagrożenia ubóstwem. Wskaźnikami pozwalającymi określić jego stopień są przede wszystkim: granica ubóstwa skrajnego (minimum egzystencji),

relatywna granica ubóstwa oraz ustawowa granica ubóstwa. W województwie podkarpackim w 2012 r. 7,0% osób żyło w gospodarstwach domowych o wydatkach poniżej granicy ubóstwa skrajnego (minimum egzystencji) co dało 8 miejsce w skali kraju, jednakże była to wyższa wartość wskaźnika, niż ogółem w kraju. Procent osób żyjących poniżej relatywnej granicy ubóstwa w 2012 r. w województwie wyniósł 20,7% (5 miejsce w kraju). Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym wynosił w 2011 r. dla województwa podkarpackiego **21,1%**. Był to jeden z najwyższych wskaźników w kraju.

W gospodarstwach domowych poniżej ustawowej granicy ubóstwa w 2012 r. znajdowało się w naszym kraju średnio 7,2% osób. W województwie podkarpackim wartość tego wskaźnika wyniosła 8,6% (6 miejsce w kraju).

Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę (Polska=100) w 2012 r. w województwie podkarpackim wyniósł **75%** i nadal był to najniższy dochód rozporządzalny na 1 osobę w kraju.

Województwo wyróżnia się na tle kraju wysokim odsetkiem osób pracujących w sektorze rolniczym. W 2012 r. 19,7% pracowników było zatrudnionych w rolnictwie (średnia dla kraju: 12,6%), choć w porównaniu z 2010 r. można mówić o tendencji spadkowej zatrudnienia w tym sektorze. Istnieje zatem potrzeba podjęcia działań umożliwiających optymalne wykorzystanie zasobów ludzkich tkwiących w rolnictwie poprzez reorientację zawodową rolników i ich rodzin w kierunku podejmowania pozarolniczej działalności gospodarczej lub zatrudnienia poza rolnictwem. Podkarpackie charakteryzuje najmniejsza liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą - na 100 osób w wieku produkcyjnym prowadzi ją zaledwie 9 (średnia dla Polski: 12). Województwo podkarpackie charakteryzuje się najniższym poziomem PKB na mieszkańca pośród wszystkich regionów w Polsce. Niekorzystnie region plasuje się pod kątem zamożności mieszkańców. W województwie podkarpackim notuje się wysoki wskaźnik osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej w przeliczeniu na 10 tys. ludności (w 2012 r. ok. 617,3, przy średniej dla Polski: 499,9). Zwrócenia uwagi wymaga również jeden z najwyższych w kraju wskaźników obciążenia instytucji pomocy społecznej – duża liczba klientów przypadających na jednego pracownika socjalnego (213 w 2011 r., średnia dla Polski-166). Niekorzystnym zjawiskiem w regionie jest wysoki wskaźnik zagrożenia ubóstwem po transferach społecznych – 21,3% (średnia dla Polski: 17,7%). Wykluczeniem społecznym w różnym aspekcie zagrożone są osoby starsze, niepełnosprawne, przewlekłe chore i z zaburzeniami psychicznymi, żyjące w ubóstwie, które nie mogą uzyskać pomocy.

Zobowiązania wynikające ze Strategii Europa 2020 dla Polski oznaczają zmniejszenie liczby osób zagrożonych ubóstwem o 1,5 mln w 2020 roku. Biorąc pod uwagę wysoką wartość wskaźnika obrazującego zagrożenie ubóstwem i wykluczeniem społecznym w województwie podkarpackim, dystans województwa do nadrobienia jest więc bardzo duży. Konieczne jest zatem kontynuowanie procesów zmierzających do niwelowania zjawiska wykluczenia społecznego w ramach aktywnej integracji osób i grup wykluczonych, w szczególności poprzez aktywizację społeczno-zawodową. Filozofia podejmowanych działań powinna

uwzględnić również regionalną strukturę ubóstwa i wykluczenia społecznego oraz być zgodna z regionalnymi kierunkami rozwoju. Z perspektywy wspomagania osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym należy ukierunkować działania na rzecz budowania współpracy i partnerstwa pomiędzy instytucjami, wspomagającymi osoby wykluczone i zagrożone wykluczeniem społecznym.

3. Przedsięwzięcia priorytetowe

- Działania na rzecz zwiększania zatrudnienia;
- Działania na rzecz łączenia życia zawodowego i prywatnego;
- Działania na rzecz wydłużenia aktywności osób starszych;
- Programy przekwalifikowania osób odchodzących z rolnictwa;
- Działania na rzecz zwiększenia adaptacyjności przedsiębiorstw i pracowników;
- Aktywna walka z ubóstwem i wykluczeniem społecznym (integracja i aktywizacja);
- Rozwój ekonomii społecznej.

4. Zasady realizacji przedsięwzięć

Wsparcie funduszami EFSI realizowane będzie zgodnie z:

- ✓ Wytycznymi Ministra Infrastruktury i Rozwoju w zakresie zasad realizacji przedsięwzięć z udziałem środków EFS w obszarze zatrudnienia na lata 2014-2020
- ✓ Wytycznymi Ministra Infrastruktury i Rozwoju w zakresie włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa w ramach programów operacyjnych współfinansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego w perspektywie finansowej 2014-2020
- ✓ Wytycznymi Ministra Infrastruktury i Rozwoju w zakresie zasad realizacji przedsięwzięć z udziałem środków EFS w obszarze adaptacyjności na lata 2014-2020
- ✓

5. Projekty rekomendowane do kontraktu terytorialnego

Na tym etapie brak projektów do ujęcia w KT

VIII. Edukacja

1. Cel rozwojowy

- Podniesienie poziomu wykształcenia i kompetencji w regionie.

2. Uzasadnienie

Według danych GUS poziom upowszechnienia edukacji przedszkolnej dzieci w wieku 3-4 lat w województwie podkarpackim wyniósł w 2012 r. 51,6%, czyli poniżej średniej dla Polski (59,2%). Jednocześnie dane wskazują na dość niski poziom upowszechnienia edukacji przedszkolnej na obszarach wiejskich w regionie (35,6%, przy średniej dla Polski na poziomie 37,5%). Podstawowym problemem jest także nierównomierna sieć miejsc wychowania przedszkolnego, powodująca, że w niektórych gminach ciągle jeszcze nie są zaspokojone potrzeby w tym zakresie. Ponadto niesatysfakcjonująca jakość edukacji przedszkolnej, powoduje, iż niezbędne jest ukierunkowanie działań nie tylko na wzroście upowszechnienia wychowania przedszkolnego, w tym na obszarach/środowiskach defaworyzowanych ale również na konsekwentnym podwyższaniu jakości edukacji przedszkolnej. W 2012 r. % ogółem dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym wyniósł **63,8%**, w tym w miastach: **84,5%** jak i na wsi – do **50,2%**.

W zakresie kształcenia ogólnego wyzwaniem pozostaje wyposażenie szkół w nowoczesne pomoce dydaktyczne, w tym w szczególności w sprzęt komputerowy, który znacznie odbiega od średniej dla Unii Europejskiej. W kontekście wysokiego odsetka uczniów³, którzy nigdy nie wykonywali doświadczeń w laboratorium podczas zajęć lekcyjnych, istotnym dla kształcenia kompetencji kluczowych uczniów na rynku pracy są działania na rzecz zapewnienia nowoczesnego wyposażenia pracowni przedmiotowych w szkołach.

W województwie podkarpackim notuje się również bardzo niską aktywność edukacyjną dorosłych widoczną w utrzymującym się bardzo niskim odsetku osób w wieku 25-64 lata uczących się i doksztalających

³ Dane dostępne wyłącznie na poziomie kraju (ok. 60%)

w tym wieku w ogólnej liczbie ludności (3% w 2012 r.). Dystrybucja środków przeznaczonych na kształcenie i szkolenie powinna zatem zostać ukierunkowana na zwiększenie udziału osób dorosłych chcących podnosić swoje umiejętności, wiedzę i kompetencje w edukacji formalnej i pozaformalnej, przy wykorzystaniu podejścia popytowego (oferta szkoleniowo-edukacyjna powinna odpowiadać na zdiagnozowane potrzeby).

Województwo podkarpackie jest jednym z nielicznych regionów w Polsce, w którym na studiach uniwersyteckich nie funkcjonuje kierunek lekarski. Na Uniwersytecie Rzeszowskim działa wydział medyczny, kształcący studentów w oparciu o trzy Instytuty: Pielęgniarstwa i Nauk o Zdrowiu, Położnictwa i Ratownictwa Medycznego oraz Fizjoterapii. Utworzenie oddziałów klinicznych i kierunku lekarskiego podniesie jakość świadczonych usług medycznych, stworzy możliwość podnoszenia kwalifikacji przez lekarzy oraz umożliwi pozyskanie wysoko wykwalifikowanej kadry medycznej i naukowej. Obecnie Uniwersytet Rzeszowski uzyskał pozytywną opinię Państwowej Komisji Akredytacyjnej, która potwierdził spełnienie przez uczelnię wymogów formalnych dla kształcenia lekarzy. Utworzenie wydziału lekarskiego przyczyni się do:

- zwiększenia dostępu do wysoko wykwalifikowanej kadry medycznej i naukowej oraz bazy dyscyplin klinicznych;
- pogłębienia współpracy Uniwersytetu Rzeszowskiego z placówkami opieki zdrowotnej w zakresie szkolenia przed i podyplomowego kadr medycznych.

Wskaźnikiem jakości usług edukacyjnych jest ponadto dostępność uczniów do Internetu. Dane GUS za 2012 r. plasowały województwo podkarpackie na pierwszym miejscu (szkoły podstawowe) oraz drugim miejscu (gimnazja) w kraju pod względem liczby uczniów przypadających na 1 komputer z dostępem do internetu przeznaczony do użytku uczniów.

3.Przedsięwzięcia priorytetowe

- Poprawa dostępu do wysokiej jakości edukacji przedszkolnej.
- Podniesienie jakości usług edukacyjnych w kształceniu ogólnym w zakresie kształcenia kompetencji kluczowych oraz postaw/umiejętności niezbędnych na rynku pracy (kreatywności, innowacyjności i przedsiębiorczości) uczniów, korzystania z nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych, stworzenia warunków dla nowoczesnego nauczania oraz indywidualizacji podejścia do ucznia.
- Rozwój współpracy szkół i placówek oświatowych prowadzących kształcenie zawodowe z ich otoczeniem społeczno-gospodarczym, w tym zwłaszcza z pracodawcami.
- Zapewnienie wysokiej jakości kształcenia zawodowego dostosowanego do potrzeb rynku pracy (w tym działania na rzecz unowocześniania i uatrakcyjniania systemu szkolnictwa zawodowego, dostosowanie wiedzy i kompetencji, w jakie wyposaża osoby młode system oświaty z potrzebami gospodarki).
- Upowszechnienie uczestnictwa osób w uczeniu się przez całe życie w powiązaniu z potrzebami rynku pracy.

4.Zasady realizacji przedsięwzięć

Wsparcie funduszami EFSI realizowane będzie zgodnie z:

- ✓ *Wytycznymi Ministra Infrastruktury i Rozwoju w zakresie zasad realizacji przedsięwzięć z udziałem środków EFS w obszarze edukacji na lata 2014-2020.*
- ✓ *działania z obszaru szkolnictwa wyższego będą realizowane wyłącznie z poziomu krajowego. Uwzględnienie specyfiki regionalnej w ramach działań w obszarze szkolnictwa wyższego zostanie zapewnione za pomocą odpowiednich mechanizmów na etapie wdrażania PO WER.*

5.Projekty rekomendowane do Kontraktu terytorialnego

<i>I. p.</i>	<i>Nazwa projektu</i>	<i>Szacowana wartość w mln zł.</i>	<i>Proponowane przez region źródła finansowania</i>	<i>Uwagi</i>
1.	Kierunki zamawiane.	kwota do ustalenia w porozumieniu z uczelniami i MNiSW	POWER	
2.	Podkarpacki program stypendialny dla doktorantów.	20	POWER	

IX. Dostęp do usług

1. Cel rozwojowy

- Podniesienie jakości i dostępności usług publicznych.

2. Uzasadnienie

W zakresie zdrowia publicznego charakterystyczne dla województwa jest relatywnie długie przeciętne trwanie życia, duże znaczenie lecznictwa uzdrowiskowego, przy jednocześnie niskiej jakości jego bazy, niewystarczająca liczba wysokokwalifikowanego personelu medycznego (brak w regionie uczelni kształcącej na kierunkach medycznych) oraz słaby dostęp do opieki paliatywnej.

Województwo Podkarpackie wyróżnia wśród innych województw wysoki przyrost naturalny, jego wskaźnik w roku 2011 wyniósł tu 1,4 (dla całego kraju 0,3). Przy czym tym poziom umieralności niemowląt w województwie jest nadal wyższy niż w kraju.

Głównymi przyczynami zgonów w województwie od lat są choroby układu krążenia, odpowiedzialne za ponad połowę zgonów mieszkańców (więcej niż w kraju, gdzie wskaźnik ten wynosi 46%). Choroby te są również najczęstsze jeśli chodzi o podkarpackie statystyki zachorowalności i hospitalizacji (16,7% wszystkich leczonych w szpitalach). Kolejną przyczyną zgonów są nowotwory złośliwe (25% zgonów). Trzecią najliczniejszą grupę stanowią zewnętrzne przyczyny zachorowania i śmierci, w tym wypadki, upadki, samookaleczenia.

Wśród najliczniejszych grup zachorowań wskazać należy również choroby układu oddechowego i układu kostno-stawowo-mięśniowego. Pod koniec 2009 r., u prawie co drugiego mieszkańca Podkarpacia (45%) wystąpiły długotrwałe problemy zdrowotne lub choroby przewlekłe, trwające co najmniej 6 miesięcy. Rośnie rokrocznie liczba pacjentów z zaburzeniami i chorobami psychicznymi, w tym związanych z uzależnieniami.

W województwie podkarpackim funkcjonowało w 2012 r. 39 szpitali (4,3% - 12 miejsce w kraju), w których znajdowało się 10100 łóżek, co stanowiło 47,4 łóżka na 10 tys. ludności.

Większość szpitali w województwie podkarpackim nie spełnia wymogów określonych przepisami Rozporządzenia Ministra Zdrowia z 26 czerwca 2012 r. w sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia i urządzenia podmiotu wykonującego działalność leczniczą i jest objęta programem dostosowania w tym zakresie. Sprzęt medyczny jaki funkcjonuje w ww. jednostkach jest wykorzystywany już ponad 10 lat. Wśród najbardziej potrzebnych do uzupełnienia wysokospecjalistycznych sprzętów medycznych wymienić należy tomografy komputerowe, rezonansy magnetyczne, aparaty rtg, mammografy cyfrowe. Warto zwrócić również uwagę na brak na terenie województwa aparatu typu pet oraz akceleratorów radioterapeutycznych.

3. Przedsięwzięcia

- modernizacja kluczowych elementów istniejącej infrastruktury ochrony zdrowia;
- poprawa stanu wyposażenia podmiotów leczniczych w specjalistyczny i wysokospecjalistyczny sprzęt medyczny;
- Inwestycje w ratownictwo medyczne;
- działania profilaktyczne ukierunkowane na schorzenia o wysokiej zachorowalności w regionie;
- poprawa dostępu do usług społecznych i inwestycje niezbędne do realizacji usług społecznych i usług aktywnej integracji społecznej.

4. Zasady realizacji przedsięwzięć

Zgodnie z Umową Partnerstwa inwestycje podejmowane w sektorze zdrowia (profilaktyczne i infrastrukturalne) uwzględniają:

- sytuację demograficzną i epidemiologiczną (odpowiednio identyfikowaną na poziomie województwa lub kraju – w zależności od specyfiki podmiotu leczniczego i oferowanych przez niego usług);
- faktyczne zapotrzebowanie i dostępność infrastruktury ochrony zdrowia na danym obszarze;

Inwestycje obejmują przede wszystkim:

- działania pro jakościowe i zwiększające efektywność systemu ochrony zdrowia
- działania na rzecz wzmocnienia kadr
- działania dotyczące profilaktyki zdrowotnej
- wzmocnienie infrastruktury ratownictwa medycznego

- wzmocnienie infrastruktury podmiotów leczniczych (choroby układu krążenia, nowotworowe, układu kostno–stawowo–mięśniowego, układu oddechowego, psychiczne)
- wsparcie oddziałów oraz innych jednostek organizacyjnych szpitali udzielających świadczeń zdrowotnych stacjonarnych i całodobowych w zakresie ginekologii, położnictwa, neonatologii, pediatrii oraz innych oddziałów zajmujących się leczeniem dzieci
- wsparcie pracowni diagnostycznych oraz innych jednostek zajmujących się diagnostyką współpracujących z jednostkami wymienionymi powyżej
- wsparcie oddziałów oraz innych jednostek organizacyjnych szpitali udzielających świadczeń zdrowotnych w zakresie geriatry

Inwestycje podejmowane z poziomu krajowego lub regionalnego wpisują się w Plan działań uzgodniony przez Komitet Sterujący ds. koordynacji interwencji EFSI w sektorze zdrowia kierowany przez ministra właściwego ds. zdrowia.

Uzgodnione w KT projekty w sektorze zdrowia będą rozpatrywane i oceniane przez Komitet Sterujący w ramach prac nad Planem działań. Pozytywna ocena Komitetu oznacza włączenie projektów na listę potencjalnych projektów realizowanych na poziomie krajowym i regionalnym.

Wsparcie z funduszy EFSI z zakresu poprawy dostępu do usług społecznych realizowane zgodnie z *Wytycznymi Ministra Infrastruktury i Rozwoju w zakresie włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa w ramach programów operacyjnych współfinansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego w perspektywie finansowej 2014-2020.*

5. Projekty rekomendowane do Kontraktu terytorialnego

<i>I. p.</i>	<i>Nazwa projektu</i>	<i>Szacowana wartość w mln zł.</i>	<i>Proponowane przez region źródła finansowania</i>	<i>Uwagi</i>
1.	<p>BEZPIECZNE PODKARPACIE - POPRAWA BEZPIECZEŃSTWA W REGIONIE POPRZECZ REALIZACJĘ WIĄZKI STRATEGICZNYCH PROJEKTÓW.</p> <p>1. Zwiększenie bezpieczeństwa zdrowotnego mieszkańców województwa podkarpackiego poprzez budowę lądowiska dla śmigłowców medycznych oraz zakup aparatury medycznej dla oddziałów szpitalnych i szpitalnego oddziału ratunkowego w ZOZ w Dębicy.</p> <p>2. Budowa lądowiska dla Szpitala Specjalistycznego w Jaśle wraz dostosowaniem i doposażeniem Szpitalnego Oddziału Ratunkowego.</p> <p>3. Poprawa bezpieczeństwa, jakości i dostępności usług medycznych dla mieszkańców północnej części Podkarpacia poprzez dostosowanie szpitala w Stalowej Woli do aktualnych wymogów państwowego ratownictwa medycznego.</p> <p>4. Rozwój systemu ratownictwa medycznego poprzez budowę lądowiska w Wojewódzkim Szpitalu im. Zofii z Zamoyskich Tarnowskiej w Tarnobrzegu.</p> <p>5. Doposażenie SOR wraz z modernizacją płyty lądowiska przy Wojewódzkim Szpitalu im. Św. Ojca Pio w Przemyślu.</p>	58,47	POIŚ	
2.	Unowocześnienie i poprawa dostępu do onkologii w województwie podkarpackim	230	POIŚ	

3.	<p>Modernizacja kluczowych elementów infrastruktury mających istotny wpływ na poprawę dostępności do jednej z podstawowych grup usług publicznych jakimi są usługi zdrowotne w Województwie Podkarpackim.</p> <p>1) Modernizacja bloków operacyjnych w szpitalach wielospecjalistycznych województwa.</p> <p>2) Podkarpacka sieć opieki geriatrycznej, psychogeriatrycznej i psychiatrycznej jako odpowiedź na wyzwania demograficzne i cywilizacyjne. SEGMENT A Geriatria SEGMENT B Psychiatria.</p> <p>3) Poprawa jakości kompleksowych usług w zakresie diagnozowania i leczenia chorób układu oddechowego.</p> <p>4) Poprawa dostępności do świadczeń z zakresu anestezjologii i intensywnej terapii dzieci.</p>	220 mln	POIS	
----	---	---------	------	--

X. Rewitalizacja

1. Cel rozwojowy

- Kompleksowa rewitalizacja obszarów o wysokim nasileniu niekorzystnych zjawisk społecznych i gospodarczych oraz zdegradowanych przez działalność przemysłową lub wymagających nadania nowych funkcji.

2. Uzasadnienie

Podkarpackie miasta pełnią funkcję lokalnych biegunów wzrostu, jednak dysproporcje rozwoju społeczno-gospodarczego w układzie przestrzennym są stosunkowo wysokie. Degradacja techniczna, gospodarcza, społeczna i środowiskowa, która przekłada się na pogorszenie jakości życia ich mieszkańców, prowadzi w efekcie do zmniejszenia atrakcyjności pewnych obszarów województwa. Kumulacja negatywnych zjawisk społeczno-gospodarczych, przestrzennych i środowiskowych powiązanych z degradacją fizyczną najbardziej zauważalna jest w miastach i ich obszarach funkcjonalnych. W obrębie miast gromadzą się nie tylko czynniki dynamizujące rozwój, ale również problemy takie jak: bezrobocie, wykluczenie społeczne i przestępczość, które często skupiają się na obszarach dotkniętych kryzysem. Istotnym problemem, który występuje w wielu miastach województwa oraz ich obszarach funkcjonalnych i hamuje jego spójny rozwój, jest występowanie obszarów zdegradowanych, które wymagają rekultywacji i stworzenia warunków do ich ponownego zagospodarowania. Na terenach miejskich wymiar środowiskowy, ekonomiczny i społeczny są ze sobą ściśle powiązane.

Potrzeby związane z rewitalizacją dotyczą całego województwa.

3. Przedsięwzięcia priorytetowe

- kompleksowe interwencje z uwzględnieniem aspektów społecznych, gospodarczych i przestrzennych danego terytorium;
- aktywizacja społeczna oraz przeciwdziałanie ubóstwu i wykluczeniu społecznemu;
- wsparcie przedsiębiorczości i samozatrudnienia oraz wspieranie mobilności pracowników;
- rekultywacji terenów zanieczyszczonych lub zdegradowanych, w szczególności przemysłowych, powojennych i pokolejowych;
- zadania dotyczące głębokiej przebudowy i adaptacji zdegradowanych obiektów w celu przywrócenia lub nadania im nowych funkcji np. kulturalnych, społecznych, gospodarczych.

4. Zasady realizacji przedsięwzięć priorytetowych

Działania rewitalizacyjne o charakterze kompleksowym, wynikające z krajowych, regionalnych i lokalnych programów/planów lub dokumentów im równoważnych, uwzględniających krajowe ramy przygotowane przez ministra właściwego ds. rozwoju regionalnego.

Większość działań z zakresu rewitalizacji będzie prowadzona na poziomie regionalnym w ramach regionalnych programów operacyjnych poprzez projekty wynikające z Lokalnego Programu Rewitalizacji pozytywnie zaopiniowanego przez IZ RPO – będą to działania wynikające z priorytetów inwestycyjnych CT9, głównie priorytet inwestycyjny 9b. finansowanego z EFRR oraz komplementarnych priorytetów inwestycyjnych finansowanych z EFS w ramach CT9 i CT8, a także projekty wspierające rewitalizację, głównie w ramach CT4 (efektywność energetyczna, niskoemisyjny transport miejski), CT6 (rekultywacja terenów zdegradowanych), CT7 (obwodnice, drogi, kolej aglomeracyjna).

Uzupełniająco, z poziomu krajowego będą realizowane projekty z zakresu efektywności energetycznej, rekultywacji terenów zdegradowanych, transportu miejskiego, zgodne z LPR.

Źródła finansowania:

Finansowanie z programów operacyjnych

- Program operacyjny – RPO WP 2014 – 2020 – EFRR i EFS;
- Program operacyjny – POIŚ;
- Tryb – konkursowy tryb wyboru projektów, zastosowanie preferencji dla projektów z zakresu NPR lub projektów komplementarnych;
- Tryb pozakonkursowy – dla projektów wynikających ze strategii ZIT lub uzgodnionych w KT.

Wybór projektów do realizacji ze środków RPO będzie się odbywał w trybie i na zasadach określonych przez właściwy program operacyjny oraz zgodnie z Wytycznymi do rewitalizacji dla programów operacyjnych 2014-2020.

Poza programami finansowanymi ze środków UE MliR podejmuje działania na rzecz ukierunkowania środków budżetu państwa przeznaczanych na dofinansowanie inwestycji z zakresu zadań własnych JST (np. rezerwa celowa budżetu państwa na dofinansowanie zadań własnych JST).

Ewentualne finansowanie ze środków rezerwy celowej budżetu państwa:

- Dotacje celowe budżetu państwa przyznawane na podstawie art. 20a ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (działania z zakresu polityki rozwoju, stanowiące zadania własne JST, niefinansowane ze środków UE w ramach RPO, jeżeli trwale przyczynią się do podniesienia rozwoju oraz konkurencyjności regionu, lub pozostają w związku z działaniami realizowanymi w ramach RPO) lub na podstawie art. 20b ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (przedsięwzięcia uzgodnione w KT lub wydatki wynikające lub związane z realizacją programów operacyjnych).
- Tryb – Szczegółowe zasady i wysokość wsparcia zostaną określone w drodze indywidualnych ustaleń pomiędzy beneficjentem (miastem)/a dysponentem w uzgodnieniu z MliR, urzędem marszałkowskim i MF.

5. Projekty rekomendowane do Kontraktu terytorialnego.

<i>I. p.</i>	<i>Nazwa projektu</i>	<i>Szacowana wartość w mln zł.</i>	<i>Proponowane przez region źródła finansowania</i>	<i>Uwagi</i>
1.	Rewitalizacja obszarów zdegradowanych po przemyśle siarkowym poprzez kompleksowe wyposażenie Jeziora Tarnobrzeskiego i jego otoczenia w infrastrukturę umożliwiającą rozwój funkcji gospodarczych ukierunkowanych na usługi związane z turystyką i rekreacją oraz rewitalizacja obiektów dziedzictwa kulturowego miasta.	98,7	POIŚ	

XI. Rozwój sektora ICT

1. Cel rozwojowy:

- Budowa sieci szerokopasmowych dostępowych i przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu.

6. Uzasadnienie

Województwo podkarpackie charakteryzuje się średnim zagęszczeniem sieci telekomunikacyjnych. Liczba telefonicznych łączy głównych sieci publicznych wynosiła 360,5 tys., co stanowiło 4% wszystkich łączy głównych w Polsce (8,2 mln). Pomimo stałego wzrostu sieci stacji bazowych telefonii i nadajników radiowych, w województwie występują obszary o ograniczonej dostępności sieci operatorów sieci mobilnych. Mieszkańcy niektórych południowych rejonów województwa są zagrożeni wykluczeniem cyfrowym. Na terenach wiejskich województwa występuje zdecydowanie gorsza dostępność do usług szerokopasmowych w porównaniu z dostępnością do takich usług na terenach miejskich.

W województwie podkarpackim w 2012 r. 92,3% przedsiębiorstw wykorzystywało komputer, w 2012 r. wielkość ta wzrosła do 92,9%. Jednakże był to jeden z najniższych wskaźników w kraju. Nieco mniej przedsiębiorstw posiada dostęp do Internetu. W 2013 r. stanowiły one w Polsce blisko 94% spośród przedsiębiorstw ogółem. Dostęp do Internetu przedsiębiorstw z województwa podkarpackiego odbiega od średniej krajowej. W 2013 r. 91% przedsiębiorstw z województwa podkarpackiego posiadało dostęp do Internetu. Pod tym względem województwo zajmuje przedostatnie miejsce w kraju. W 2011 r. zaledwie 13,9% (15 miejsce w kraju) firm składała zamówienia przez sieci komputerowe, w 2012 r. nastąpił wzrost do 19,3% (11 miejsce w kraju).

W województwie podkarpackim **59,4%** przedsiębiorstw ogółem posiadało własną stronę internetową. W 2012 r. wskaźnik ten wzrósł do **61,40 %**, by w 2013 r. obniżyć się do **58,80%**. W każdym z wymienionych lat wskaźnik dla województwa podkarpackiego był niższy, niż średnia dla całego kraju.

W celu poprawy infrastruktury informatycznej, na terenie województwa podkarpackiego realizowany jest projekt Sieć Szerokopasmowa Polski Wschodniej (SSPW), w ramach którego zbudowana zostanie wydajna szkieletowa sieć światłowodowa, spełniająca wymogi stawiane tzw. sieciom następnej generacji (NGN). Zostaną też przygotowane obiekty (punkty dystrybucyjne), stanowiące punkty styku z operatorami sieci dostępowych. Sieć będzie otwarta na równych zasadach dla wszystkich przedsiębiorców telekomunikacyjnych chcących oferować usługi szerokopasmowe lub ich nowoczesne zastosowania wszystkim mieszkańcom regionu, w tym dla tych, którzy w oparciu o tę infrastrukturę będą rozbudowywać własne systemy dostępu szerokopasmowego.

Projekt SSPW zakłada budowę infrastruktury teleinformatycznej, uzupełniającej zasoby należące do istniejących operatorów telekomunikacyjnych. Po zakończeniu inwestycji, stan infrastruktury światłowodowej pozwoli na świadczenie (przez operatorów końcowych) usług dostępu do szerokopasmowego Internetu dla (jak się zakłada) 95% mieszkańców.

Korzystanie z usług świadczonych drogą elektroniczną jest uzależnione głównie od zapewnienia dostępu do sieci telekomunikacyjnej, umożliwiającej sprawny przesył danych zgodnie z wymaganiami Europejskiej Agencji Cyfrowej. W województwie podkarpackim istnieje wiele obszarów pozbawionych takiego dostępu, co skutkuje mniejszą konkurencyjnością i atrakcyjnością tych terenów oraz wykluczeniem cyfrowym mieszkańców, także ograniczoną komunikacją służb działających w ramach systemu ratowniczego i interwencyjnego.

7. Przedsięwzięcia priorytetowe

- projekty systemowe zapewniające rozwój sieci szerokopasmowej

Źródła finansowania:

Finansowanie z programów operacyjnych:

- Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Podkarpackiego – EFRR;
- Program operacyjny – POPC.

8. Zasady realizacji przedsięwzięć priorytetowych

- tryb pozakonkursowy – dla projektów kompleksowych uzgodnionych w KT.

9. Projekty rekomendowane do Kontraktu terytorialnego

<i>I. p.</i>	<i>Nazwa projektu</i>	<i>Szacowana wartość w mln zł.</i>	<i>Proponowane przez region źródła finansowania</i>	<i>Uwagi</i>
1.	Budowa sieci szerokopasmowych dostępowych na terenie województwa podkarpackiego.	400	POPC	

XII. Gospodarka wodno - ściekowa

1. Cel rozwojowy

- Ochrona środowiska naturalnego, w tym wód powierzchniowych poprzez zapewnienie właściwej gospodarki wodno – ściekowej.

2. Uzasadnienie

W województwie podkarpackim część ludności boryka się z problemami wynikającymi z braku infrastruktury wodociągowej i sanitarnej, co istotnie wpływa na odczuwalną jakość życia. Pewien fenomen stanowi fakt, że mając najdłuższą sieć wodociągową, podkarpackie jest na ostatnim miejscu pod względem udziału ludności mającej do niej dostęp. Skalę problemu można zobaczyć porównując dane mówiące, że w skali Polski z wodociągu korzysta 87,9% ludności, natomiast w województwie podkarpackim udział ten wynosi 76,1%. Dynamika przyrostu długości sieci wodociągowej od 2009 roku wyniosła 5%, co jest najniższym wynikiem w tej samej co podkarpackie klasie województw pod względem liczby ludności. Największe braki w sieci wodociągowej występują w powiecie brzozowskim, gdzie dostęp do bieżącej wody ma tylko 23,9% ludności, krośnieńskim 43,3%, jasielskim 44,1%. Niedogodności spotykają zwłaszcza mieszkańców wsi i terenów objętych ochroną przyrody i o trudnym ukształtowaniu terenu.

Wynikowy stan wód powierzchniowych w województwie podkarpackim w 2011 r. określa się jako zły. Pod względem długości czynnej sieci kanalizacyjnej (14,48 tys. km) województwo podkarpackie było w 2012 roku na pierwszym miejscu w Polsce. Jednak, udział ludności mającej do niej dostęp jest w podkarpackim nieco niższy w porównaniu do wartości tego wskaźnika dla kraju. W 2012 roku 64,3% ludności kraju miało dostęp do kanalizacji natomiast w podkarpackim udział ten wynosił 61,5%. Mimo realizacji licznych zadań wpisanych do Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych, nie wszystkie inwestycje zostały zrealizowane. Ponadto ze względu na duże rozproszenie zabudowy w naszym regionie i niską gęstość zaludnienia niektórych obszarów, realizowany program nie obejmuje wielu terenów „nieaglomeracyjnych” (tj. takich, dla których nie wyznaczono aglomeracji powyżej 2000 RLM - równoważnej liczby mieszkańców). Są to bardzo często obszary źródłiskowe, cenne przyrodniczo i atrakcyjne turystycznie. Brak stosownej infrastruktury kanalizacyjnej powoduje, że tereny te cechują się słabym stanem ekologicznym jednolitych części wód, co rzutuje na czystość wody w dalszych odcinkach rzek. Dlatego niezbędne jest podjęcie działań ułatwiających i wspierających stworzenie na wszystkich terenach „nieaglomeracyjnych” stosownej infrastruktury zapewniającej efektywne zbieranie i oczyszczanie ścieków.

Zwłaszcza południowo – wschodnia część województwa podkarpackiego boryka się z problemem braku infrastruktury kanalizacyjnej. Dla gmin położonych nad Sanem (od jego źródeł w Bieszczadach, przez zbiorniki Soliński i Myczkowski oraz resztę rzeki do ujścia do Wisły) czystość wody w tej rzece jest warunkiem niezbędnym, nie tylko dla dobrej jakości życia mieszkańców, ale również dla możliwości kontynuowania oraz rozwoju różnych form tzw. „turystyki wodnej” związanej z Sanem. Tym bardziej, że tereny te są cenne przyrodniczo i w dużej części objęte różnymi formami ochrony przyrody. Solina już jest marką turystyczną rozpoznawalną nie tylko w kraju. Rozwój potencjału turystycznego miejscowości położonych nad jeziorem zależy od czystości wody w akwie, co w ostatnich latach stanowi duży problem Soliny, zwłaszcza w miesiącach wakacyjnych (nikt nie zechce spędzać wolnego czasu nad brudnym jeziorem). Sytuacja ta wymaga pilnego rozwiązania. Inwestycje w gospodarkę wodno – ściekową zostały wskazane jako istotne w dwóch projektach programów: „**Programie Strategicznego Rozwoju Bieszczad**” oraz „**Programie Strategicznym - Błękitny San**”. Oba opracowane dokumenty są już po konsultacjach społecznych i najbliższym czasie zostaną przyjęte przez Zarząd Województwa.

3. Przedsięwzięcia priorytetowe

- projekty kompleksowo rozwiązujące problem gospodarki wodno-ściekowej o regionalnej skali oddziaływania.

Źródła finansowania:

- Program operacyjny - POiŚ – FS / EFRR,
- Program operacyjny - RPO WP 2014 – 2020 – EFRR,
- Program operacyjny - PROW – EFFROW,
- Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej – środki z Budżetu Państwa.

4. Zasady realizacji przedsięwzięć priorytetowych

- tryb pozakonkursowy – dla projektów kompleksowych uzgodnionych w KT, finansowanych w ramach programów operacyjnych, lub
- preferencyjne zasady punktacji w ww. programach operacyjnych uzgodnione w KT dla projektów wynikających z „Programu Strategicznego Rozwoju Bieszczad” oraz „Programu Strategicznego - Błękitny San”.
- zagwarantowana linia finansowa z Budżetu Państwa w ramach NFOŚiGW dla projektów realizowanych na terenach aglomeracji 2 – 10 tys RLM i nieaglomeracyjnych, ze środków krajowych.

5. Projekty rekomendowane do Kontraktu terytorialnego

<i>I. p.</i>	<i>Nazwa projektu</i>	<i>Szacowana wartość w mln zł.</i>	<i>Proponowane przez region źródła finansowania</i>	<i>Uwagi</i>
1.	BŁĘKITNY SAN – kompleksowa regulacja gospodarki wodno – ściekowej miast i gmin położonych wzdłuż rzeki San. 1) Gospodarka wodno – ściekowa gmin w dolinie Błękitnego Sanu, 2) Ochrona zbiorników: Solińskiego i Myczkowieckiego przed eutrofizacją poprzez racjonalną gospodarkę wodno – ściekową na terenie gmin Ustrzyki Dolne, Solina i Czarna graniczących z Jezioro Solińskim 3) Gospodarka wodno – ściekowa zlewni górnego biegu rzeki San i zbiornika Solińskiego.	1 600,303	POIŚ, RPO WP, PROW NFOŚiGW	
2.	Modernizacja i rozbudowa systemu gospodarki wodno – ściekowej w Rzeszowie.	88,82	POIŚ	

Załączniki:

- Załącznik 1 - Fiszki dla projektów rekomendowanych do Kontraktu terytorialnego dla obszaru: I. Innowacyjna gospodarka regionalna
- Załącznik 2 - Fiszki dla projektów rekomendowanych do Kontraktu terytorialnego dla obszaru: II. Bezpieczeństwo energetyczne.
- Załącznik 3 - Fiszki dla projektów rekomendowanych do Kontraktu terytorialnego dla obszaru: III. Gospodarka niskoemisyjna w miastach.
- Załącznik 4 - Fiszki dla projektów rekomendowanych do Kontraktu terytorialnego dla obszaru: IV. Adaptacja do zmian klimatu.
- Załącznik 5 - Fiszki dla projektów rekomendowanych do Kontraktu terytorialnego dla obszaru: V. Walory naturalne i dziedzictwo kulturowe.
- Załącznik 6 - Fiszki dla projektów rekomendowanych do Kontraktu terytorialnego dla obszaru: VI. Transport.
- Załącznik 7 - Fiszki dla projektów rekomendowanych do Kontraktu terytorialnego dla obszaru: VIII. Edukacja.
- Załącznik 8 - Fiszki dla projektów rekomendowanych do Kontraktu terytorialnego dla obszaru: IX. Dostęp do usług.
- Załącznik 9- Fiszki dla projektów rekomendowanych do Kontraktu terytorialnego dla obszaru: X. Rewitalizacja.
- Załącznik 10 - Fiszki dla projektów rekomendowanych do Kontraktu terytorialnego dla obszaru: XI. Rozwój sektora ICT.
- Załącznik 11 - Fiszki dla projektów rekomendowanych do Kontraktu terytorialnego dla obszaru: XII. Gospodarka wodno – ściekowa.